

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXIX, č. 4/2019

• Наша юбілантка – високошкольська учителька і довгорічна русинська активістка асоц. проф. Др. Патріція КРАФЧІК із „The Evergreen State College” в місті Олімпія, штаті Вашингтон у США, котра з нагоди свого юбілею была оцінена Премією св. Кірила і Мефодія за розвой русинського языка.

Фотка: Shauna Bittle з высше уведженой школы.

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

• Мулай Зайдан Лагой, Татьяна Демчїк і наймолодша учасницка лїтнїй школи – Камїла Немцова сї на свадьбї у Тухїм Поточї облєкли автєнтїчны крої села Тухїй Потїк – традичне святочне облєчїня нашых предків. Фотка: М. Мравец

Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ, Торонтська універсіта,
Канада

Мав єм тото привілегіє спознати красного чоловіка

(З НАГОДЫ 70. НАРОДЕНИН ПАТРИЦІЇ КРАФЧІК)

В днешнім часі потребуєме красу. Красу в будь-якій подобі: в уменю, музиці, літературі, природі, а главно в людех. Мав єм тото привілегіє спознати красного чоловіка. Люблячу дівку, матір, бабку, манжелку, жертвенну учительку і вірну приятельку. Ніжну душу, котра не знає ані звышыти голос у гніві, ці ся о дакім некрасно высловити. Глубоко чутливого чоловіка, про котрого найвекшым потішінєм є гра на гусях – музичнім інструменті, котрый надміру любить. Тота пре-красна душа, у котрій суть зосереджены вшыткы спомянуты черты, належить особі, котру познаме як Пет – Патріцію Анну Крафчік.

Недавно єм ся дізнав, же Патріція має того року визначный юбілей – же славить 70. народенины. Говорю сі, то наісто не може быти правда. Шістьдесят може бы могла мати, але наісто не сімдесят. Скон-тролював єм запис о ей біографії в англоязычній русинській енциклопедії – а тот потвердив, же справды має сімдесят років. Подумам єм собі, же може то хыба, котру уж пізніше в українській едіції той енциклопедії поправили. Але і в тім выданю была єднака дата. Што але значить вік? Про мене буде Пет все молода, близка приятелька і колегыня, надхнута про діла, котры любить.

Так лем жебы сьме вшыткы знали, же Патріція Анна Крафчік ся істо народила перед сімдесятьма роками – 5. марца 1949 в Клівленді (Огаё, США). Єй родічі были дітми емігрантів карпаторусинського (зо сел Руська Воля і Чірч) і словацького (з Фрічовець і Кошіцькой Новой Всі) походжіня з втогдышнёго Австро-Угорська, з часів перед Першов світово в войнов; днесь є то територія Словакії. Як векшына Американ, котрых родічі (у Патріції то были дідо з бабов) пришли з той части Европы, і они означили за країну свого походжіня Чехословакію. Пет была выховлєвана в просторі православного хрістіанства меджі словацькыма імігрантамы, і так уже в раннім віці ся зачала ін-тересовати о шыршій культурній котекст середней і выходной Европы. Штудовала російський язык і літературу на універсіті в Індіані (США, штудії в роках 1967 – 1971 скончіла бакаларьскым титулом), потім продовжовала свої штудії на Колумбійській універсіті в Нью Йорку, де в році 1980 здобыла титул ПгД. в одборі російска література і славянський фолклор. Одтогды учіла російський язык на універсіті в Піттсбургу (в роках 1980 – 1985), Dickinson College v Carlisle (Пенсілванії, США; в роках 1985 – 1989) і Evergreen State College v Olympії (Вашінгтоні, США; од року 1989 дондесь).

Патріцію єм спознав в осени 1977-го року почас ей докторантських штудій на Колумбійській універсіті. В академічнім році 1977/1978 єм там робив на єднім проєкті в архіві, а з Пет сьме ся стрічали раз за два-три тыждні, часто і за притомности моєй мамы, котра тогды жыла в недалекім штаті Нью Джерзі. Праві там на бережках западного Менгетену, під вежами маєстатного ріверсайдського костела, сьме вшыткы троє робили планы о організації, котра бы знаня о нашім народі шырила в Споєных штатах. Выслідком было, же сьме до рока заложыли Карпаторусинський научный центр, спершу з центром у моєй мамы у „Fairview“ у Нью Джерзі.

О Б С Я Г

- Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ:** Мав єм тото привілегіє спознати красного чоловіка 1
- Prof. Dr. Paul Robert MAGOCSI:** I have been privileged to know a beautiful person 2
- ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД.:** Юбілююча русинська активістка 4
- ПгДр. Кветослава КОПОРОВА:** Музей русинської культуры у Пряшові має нову директорку 6
- Мгр. Міхала ГОЛУБКОВА:** 10-рочне Studium Carpato-Ruthenorum 8
- Штуденты з Німецька меджі Русинамы 12
- Мгр. Міхал ПАВЛІЧ, ПгД.:** ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2019 ч. 4 13
- Івета МЕЛНИЧАКОВА:** Дідко, бабка і курочка, Выберавый Янчо, Їжакова хата, Біда їх споїла, Загадковый припад, Терпезливы боканчата 13
- Штефан СУХЫЙ:** Вывернутый дуб, Незабудка з Лемковины, Репп о самоті, Кедь дві хотять єдного, Журавы із Америки 14
- Еміл КУБЕК:** Єдна стріча 16
- Выголошений 6. Літературный конкурс Марії Мальцовской 20
- Мгр. Петро МЕДВІДЬ:** Зачінає ся навчаня русинського і мадарьского языка про урядників 21
- Мгр. Петро МЕДВІДЬ:** По русиньскы прибувають уж і означіня желізничных заставок 22
- Северіян КОСОВСКИЙ:** Креницкий ювілей «Бесіды» 23
- Мгр. Петро МЕДВІДЬ:** Світовый конгрес Русинів дале поведе Др. Штефан Лявинець 26
- Мгр. Валерій ПАДЯК, к. н., Бк. Каріна МУЛЯР:** Розвиваня літературного жытя карпатських русинів у США у другів половці XIX – первій половці XX столітя 28
- Богдан ГОРБАЛЬ:** 90 років од заложіня першой філії будучого Лемко-Союзу в США і Канаді 32

Тот наш центр такой зачав організувати научны лекції, конференції і роздавати книжки і платіжники о карпатських Русинах. Што але было найважніше, Пет была согласна з тым, же буде шефредакторков часопису з назвов *Карпаторусинський Американ* (*Carpatho-Rusyn American*), який выходив раз квартално. Ёго перше вступне слово в році 1978 мало назву *Пригоды Анны* (*The Story of Anna*) і був то „сердце хватаючий“ опис того, як втогы 16-рочна дівка (бабка Патріції з маминой стороны – Анна Буйдошова) одышла в році 1914 з карпаторусинського села Руська Воля до Америки і уж ся николи не вернула назад домів.

Наш новый центр зачав выдавати цікл під назвов *Карпаторусинська класіка* (*Classics in Carpatho-Rusyn Studies*), котрого редакторами сьме были ведно з Патріцієв. Докопы сьме выдали чотырнадцять томів, які суть научныма монографіяма о карпатських Русинах од розлічных реномованых науковців, враховано Алексія Петрова, Александра Бонкало, Атанасія Пекара і інших.

З Патріцієв сьме ся зблизили праві при роботі на тых і далшых видавательских проектах. Властно сьме ся стрічали лем рідко, но раз до тыждня сьме мали видавательську пораду по телефоні. Тот контакт був барз хосенный з інтелектуального боку. Пет мала (і все іщі має) ясне, логічне і аналітичне думаня. Тоты властности ем на ній все обдивляв, но найцінніше было ей знаня англїцькой граматики і штїлістики. Барз много ем ся од ній научів.

Окрем видавательского діятельства, Пет приспівала і своіма організаторськыма способностями і сконтаковала Карпаторусинський научный центр із впливным професіональным обществом Америцька асоціяція про розвой славянських штудій (*American Association for the Advancement of Slavic Studies – AAASS*, в сучасности *ASEEES*), де ся першыраз зреалізували научны гремії заміряны лем на карпаторусиньскы темы.

Почас першого десятироча 21. стороча сьме ся заміряли на створіня меджінародной школы

карпаторусиньских штудій, *Studium Carpatho-Ruthenorum* на Пряшівській універзіті в Пряшові на Словакії. Потребовали сьме штудентів і фінанчну підпору. Карпаторусинський научный центр в тім проекті став ся партнером Інштїтуту русиньского языка і культуры на Пряшівській універзіті в Пряшові.

А на кого же ся маме в Америці обернути з просьбов о поміч про приправу літнєй школы?

Смособов, на Патріцію Крафчік. Од першого рочника споминаной школы в році 2010 є Пет координаторков про набор штудентів. Систематічно комунікує з кажым кандидатом (почас першых десяти років їх кількість високо перевышыла число 200) і занимать ся зо вшыткыма жадостями, з котрыма ся на ню обернуть. В остатніх роках вела Пет курз етнології і асістовала тыж при курзі русиньского языка споминаной літнєй школы.

Карпаторусинський рух, котрый у Споєных штатах Америки зачав у половині 70. років 20. стороча, мав великий успіх. Велика часть того успіху є звязана з діятельством Карпаторусиньского научного центра од ёго взнику в році 1978. Тот центр бы просто не міг ествовати без ангажованости і участи Патріції Крафчік. Без ній бы ем особно ани професіонально не досяг то, што ся мі про карпатських Русинів подарило зробити. Буду ей навікы завязаный за ей неперестанну приятельську вірность.

Хотів бы ем в мені вшыткых карпатських Русинів, хоць жыють будь-де у світі, высловити велику вдяку за ей ужасну роботу, котру часто робила „в тіни“ главного діятельства, і зато велику ціну той работы не было на першый погляд слідно. Ты, Пет, есь все хотіла звічнити карпаторусиньску культуру своїх преків. А тото ся Ті подарило. Дякую Ті. На многая і благая літа.

*Переклад із англїцького языка до словацького:
Мгр. Ева Едді, ПгД., зо словацького: А. З.*

Prof. Dr. Paul Robert MAGOCSI, University of Toronto, Canada

I have been privileged to know a beautiful person

(PATRICIA KRAFČIK: ON THE OCCASION OF HER 70TH BIRTHDAY)

In this day and age we need beauty. Beauty in whatever form: art, music, literature, nature, and most especially in people. I have been privileged to know a beautiful person. A loving daughter, mother, grandmother, wife, and devoted teacher and friend. A gentle soul who is incapable of ever raising her voice in anger or speaking ill of anyone. A person of profound sensi-

bility whose greatest pleasure is to play her adored instrument, the violin. The beautiful soul who embodies all these traits is someone who we all fondly know as Pat – Patricia Ann Krafcik.

Recently, I was told that this is a major anniversary year for Pat. It is, they said, the 70th year of her birth. That information was surely mistaken, I thought. Six-

ty years old she might be, but not seventy. I checked her biographical entry in the English-language Rusyn encyclopedia. It confirmed the seventy-year-old date. Perhaps that was a mistake corrected in the later, Ukrainian edition of the encyclopedia. But that edition also confirmed the seventy-year-old date. Yet what is age? In my mind, Pat will always be a young, inquisitive, close friend and colleague passionate about the things she loves.

For the record, Patricia Ann Krafcik was indeed born seventy years ago, on March 5, 1949, in Cleveland, Ohio. Her parents were children of immigrants of Carpatho-Rusyn (from Ruská Vol'a and Čirč) and Slovak (from Fričovce and Košická Nová Ves) ethnicity in what was then pre-World War I Austria-Hungary, today northeastern Slovakia. Like most Americans whose parents (Pat's grandparents) came from that part of Europe, they tended to identify their background with the former country of Czechoslovakia. Raised an Orthodox Christian and Slavic immigrant environment, Pat from an early age became interested in the larger cultural context of central and eastern Europe. She studied Russian language and literature at Indiana University (B.A., 1967-1971), then entered Columbia University in New York City, where in 1980 she earned a Ph.D. in Russian literature and Slavic folklore. Since that time she taught the Russian language at the University of Pittsburgh (1980-1985), Dickinson College in Carlisle, Pennsylvania (1985-1989), and the Evergreen State College in Olympia, Washington (1989-present).

It was while Pat was a graduate student at Columbia that we first met in the fall of 1977. I was working on an archival project at Columbia during the 1977-1978 academic year, where Pat and I started to meet once every few weeks, often in the presence of my mother who was living in nearby New Jersey. There on the heights of Upper West Side Manhattan, under the spires of the majestic Riverside Church, the three of us hatched plans for an organization to promote knowledge about our people in the United States. The result was that within one year we created the Carpatho-Rusyn Research Center, initially based at my mother's house in Fairview, New Jersey.

Our center immediately started to organize scholarly lectures, conferences, and distribute books and pamphlets about Carpatho-Rusyns. Most importantly, Pat agreed to become editor-in-chief of a quarterly magazine called the *Carpatho-Rusyn American*. Her 1978 inaugural editorial titled "The Story of Anna," depicting in heart-rending fashion how her sixteen-year-old maternal grandmother Anna Bujdoš left in 1914 her Carpatho Rusyn village Ruská Vol'a for America from where she never returned home.

Our new center also created a translation series, Classics in Carpatho-Rusyn Studies, under the edi-

torship of Pat and myself. We eventually published fourteen volumes in the series which included monographs about Carpatho-Rusyns by a wide range of distinguished scholars, including Aleksei L. Petrov, Aleksander Bonkalo, and Athanasius Pekar, among others.

It was work on these and other publication projects that brought Pat and I together. Actually, we very rarely met in person but conducted our weekly editorial meetings via telephone. These encounters were especially intellectually rewarding. Pat had – and still has – a sharp, logical, and analytical mind. These are qualities which I very much admire, but most valuable was her excellent knowledge of English grammar and style. From her I learned so much.

Aside from editorial work, Pat contributed her own organizational skills to initiate the relationship of the Carpatho-Rusyn Research Center with the influential professional society, the American Association for the Advancement of Slavic Studies (AAASS, today ASEEES), at which for the first time there would be scholarly panels devoted exclusively to Carpatho-Rusyn topics.

By the second decade of the twenty-first century, our interests turned to creating an international school for Carpatho-Rusyn studies, the Studium Carpatho-Ruthenorum at Prešov University in Slovakia. We needed students and we needed financial support. The Carpatho-Rusyn Research Center would become a partner in this venture with Prešov University's Institute of Rusyn Language and Culture.

Who among us in America could we depend on for help in setting up the Studium? But, of course, Pat Krafcik. Ever since its first year of the operation, 2010, Pat has been the coordinator for student recruitment. She systematically communicates with every applicant (well over 200 in the first decade of the Studium), addressing whatever concerns they may have. For the past several years, Pat has taught the course on ethnography and assists in the Rusyn-language course as well.

The Carpatho-Rusyn movement in the United States, which began in the mid-1970s, has turned out to be an enormous success. Much of that success has been related to the work of the Carpatho-Rusyn Research Center since its inception in 1978. There is simply no way that center could have existed without the commitment and contributions of Pat Krafcik. On a personal and professional level I could not have done what I have done for Carpatho-Rusyn studies without her. For her unfailing loyalty as a friend I am eternally grateful. For her incredible, often behind-the-scenes work on behalf of our people, all Carpatho-Rusyns, wherever they may be, owe to Pat an incredible debt of gratitude.

You, Pat, always wanted to immortalize the Carpatho-Rusyn culture of your ancestors. You have done so. Thank you. *Mnohaia lita*.

Юбілующа русиньска актївістка

Дня 30. юна 2019 дожыла ся вызначного животного юбілея – 60 років
ПгДр. Люба Кралёва, Пг.Д. із Пряшова.

Люба Кралёва, роджена Фесічова, ся народила у Снині, але ей родічі походять із русиньских сел – нянько Андрій Фесіч із Осадного, мама Марія, роджена Стебілова, із Звалы. Кажды вакації Люба переживала у Звалі, де każde літо ходила нелем оддыховати, але і помагати старым родічам при роботах на полю.

„До Звалы, до бабки Наці (Анастасії – позн. ред.) ем барз любила ходити, на розділ од моёй сетры Наташы, котра ся радше тримала коло мамкы,“ споминать Люба. Но а кедь ся Звала „минула“, бо в рамках семох русиньских сел была збурына і в тім краю была збудована водна гать, ходила Люба до Осадного, до своёй бабки по нянькови – до Зузаны Фесічовой. Так спознавала два розділны русиньскы діалектны аралы, інтензівно насавала культуру Русинів, їх бісїду, традиції, способ жывота.

„Дома ся бісїдовало все по русиньскы,“ говорить Люба, „а кедь ня дали як трирічну в Снині до школки на улїці Добрянського, по словацькы ем не знала. Але, як мі мамка пізніше повіла, до трёх місяців ем так говорила по словацькы, же нихто бы не був повів, же я не Словачка“. Мала Любка была інтелігентне дівча. Ей мамка – учителька в матерській школці – то збачіла. Кедь дівча зачало ходити до основной школы, учіла ся там російській і німецькый язык, але мама ей наяла і учительку французького языка – Анну Скулінову, котра ей приправила так добрі, же пізніше зробила экзамены на штудії французького языка, котры ай скончіла. По скончїню основной школы поступила на гімназію у Снині, одкы по трёх роках пішла до Баньской Щавніці, де зматуровала. Гімназія в Щавніці была в тых часах приправнов школов про найліпших словацьких штудентів на штудії в заграничу (главно в бывшїм Советьскім союзї). В матурітнім рочнику гімназії ся ту інтензівно учіли язык країны, до котрой плановали піти штудувати. В припадї Любы Фесічовой то був російський язык і штудії на Філософїчній факултї Киевской державной універзіты Т. Г. Шевченка, де в році 1978 поступила штудувати шпеціалізацію научный комунізм. Штудії скончіла в році 1983 з вызнаменанєм. Як єдна з найліпших штуденток

дістала в тім самім році Цїну міністра школства Словацькой републікы.

По скончїню високой школы у Києві наступила робити на тогдышню Філософїчну факулту Універзіты П. Й. Шафарика в Пряшові на Катедру сполоченьских наук. Так ся ей сповнив давный сон – стати ся учительков, но наперед собі мусила в році 1992 зробити педагогїчне мінімум. Попри тім не забыла ани на французькый язык. В роках 1990 – 1993 екстерно штудувала на Катедрї романьских языків ФФ УПЙШ далшу шпеціалізацію – учительство французького языка і літературы. Од року 1997 (по розділїню УПЙШ) до року 2002 учіла на Катедрї політології Філософїчної факулты нововзникнувшой Пряшівской універзіты у Пряшові, де інклїновала к дісціплїнам звязаным із соціологїєв. Учіла общу соціологїю, соціологїю політїкы, компаратївну

політологію, інституціональний механізм Європейської унії. Жебы была достаточно ерудована на тоты дісципліны, приголосила ся в році 1990 (коли зачала штудувати французський язык) на далшы екстерны штудії – на Карлову універзіту до Прагы, де в році 1993 обгаїла заключну роботу на тему *Соціологія вольного часу подля французького соціолога Жофре Думазедьєра*. Ту ся ей придав якраз французський язык, бо вшытку научну літературу к написаню роботи штудовала в тім языку. Были то барз тяжкы роки, бо учи́ти на універзіті а попри тім штудувати на двох високих школах не было прости. А меджітым ся Люба Кралёва стала ай мамов дівочки Славкы, потім ся ей народив сын Бранко.

По успішнім скончіню обидвох спеціалізацій продовжовала штудувати дале. Абсолвовала ай третій ступінь високошольского штудія в области соціології – а ту, знаючі добрі французський язык, вывжыла научну літературу із западной Европы. В році 2000 на Катедрі соціології Факулты соціальных штудій Масариковой універзіты у Бырні здобыла титул „Пг.Д.“ обгаїнем докторьской дізертації на тему *Манжельска родина в западоевропейскім і выходословацькім контексті*.

Хто спознав близше особность Любы Кралёвой, міг збачіти, же є то міморядно активна жена ай в зрілім віці. Як соціолога ей знепокоєвали многы проблемы і несправедливости, котры принесла нова доба і нова сполоченьска ситуація. Окрем того, же ся запоєвала до многых обчаньскых активіт в рамках міста Пряшова і околиці (была посланкынёв сільского заступительства Злата Баня, закладаючов членков ОЗ Злата Баня про вшыткых), мала потребу зроби́ти штось ай про своїх – про Русинів. Так в році 2010 стала ся закладаючов членков політичної партії Наш край, в роках 2010 – 2012 была председкынёв той партії. Запоїнем ся до політики на цілословацькій уровни мала амбіцію зліпшы́ти живот на выході Словакії. Шкода, же тота партія скоро зникла а Люба внаслідку незгод з дакотрыма ведучіма представителями перестала ся в ній ангажовати. В тім часі іщі не было звыком відіти жену в політиці. Домінанцію мало мужске поглавя. Шкода, бо днесь уж мать Словакія ай президентку – жену.

По неуспіху із партієв Наш край заложыла ведно з Аннов Сервіцьков в році 2013 Обчаньске здружіня Колысочка – Kolíska. Главнов активітов того ОЗ є організованя Вечерніх школ русиньского літературного языка про діти і до-

рослых. Подарило ся ей заложыти понад 30 вечерніх школ і тым вывернула міф, же інтерес о материньскый язык Русинів не є. Каждорочно в роках 2014 – 2019 ся учіло у вечерніх школах організованих Любов Кралёвов од 250 до 350 дітей і дорослых.

В роках 2013 – 2018 ОЗ Колысочка – Kolíska выдало 9 книжок – з того 8 про русиньскы діти а єдну про дорослых Русинів і Словаків – зборник поезії *Серна в нераю* Даньелы Капралёвой. З дітьскых книжок то суть наприклад: *Русиньскый язык про найменшых* – книжка главно про учителькы русиньского языка в МШ, потім *Робочій зошит* ід книжці *Русиньскый язык про найменшых*, дітьску поезію – книжки Іветы Мелнічаковой – *З приповідкы світ*, Гелены Гіцовой-Мицовчіновой – *Школярік*, Миколая Ксеняка – *Медвідята на прогульці*, дві книжки Юрка Харитуна – *Дякую, мамко!* і *Нашы співаночки як дівчат віночки*.

Концём рока 2018 вышла барз цінна книжка Владіміра Любимова *Там, де Бескіды, Карпаты*, а таксамо книжка Анны Сервіцькой – *Шпіванкы Сервіцькей Ганкы*.

ОЗ Колысочка – Kolíska выдало і компактны діскы: авторьску приповідку про русиньскы діти Светланы Шковрановой – *Ванессчыны трампыты* і компактный діск русиньскых колысанок – *Люляй, же мі люляй*, а таксамо *Balady z východného Slovenska* – русиньскы, шарішскы, земплінскы, абовскы, ромскы балады і жыдівска лірічна співанка.

Люба Кралёва є нелем професіоналков у своїй роботі, але ай добров організаторков і менежерков. Дакілько років організує Рожественны концерты – ту споїла дітей вечерніх школ доведна з професіоналныма русиньскыма умелцями з ПУЛЬСу, Аннов Сервіцьков, Маріаннов Железнов, Аннов Порачовов і далшыма. Хто був на дакотрім з тых концертів, наісто мі потвердить, же были приготовлены на высокій організачній і професіоналній уровни выступаючих, котрых Люба Кралёва все барз старостливо выберать.

То, же наша юбілантка є міморядно усиловна і дослідна у своїй роботі доказує факт, же в сучасности є штудентков своєю третей професіональной орьєнтації (попри соціології і французькім языку) – области, котров ся активно занимать послідніх 8 років. Суть то штудії русиньского языка і літературы в комбінції із російським языком. Має план заложыти у Пряшові першу русиньску матерьску школку. Мы, Русины, ей за то можеме быти лем вдячны. Міла Любо, на многая і благая літа!

Фотопортрет: Ян ШТОВКА

МУЗЕЙ РУСИНЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ПРЯШОВІ МАЄ НОВУ ДИРЕКТОРКУ

На основі конкурзу на місце директора Словацького народного музею – Музею русинської культури у Пряшові була концём юна 2019 до функції директорки выбрата із семох кандидатів ПгДр. Люба Кралёва, Пг.Д. Професієв выштудована соціологічка, походжінём Русинка із Снины. В році 2010 ся запоїла до активіт на розвой русинської народностной меншыны на Словакії. Ёй найзнамішым проектом суть **Вечерні школы русинського языка про діти і дорослых** Обчаньского здружіня Колысочка – Kolíska, котры реалізуе уж семь рік (першы рочник зачав в році 2013) і проектом вывернула часто повторёвану тезу, же Русины не мають інтерес учіти ся свій материнський язык. За цілы рокы розвой русинської культури на основі грантових проектів, никотрый із ествуючих субектів (русинських сполків і організацій) таку активіту не проявив, хоць є общо знама недобра сітуація у пестованю материнського языка Русинів у свого потомства з розлічных причін. По 11 роках екзистенції Музею русинської культури (взникнув у році 2008) мож сконштатовати, же ани на тім полю ся Русинам барз не дарило.

Видить ся, же Люба Кралёва ся звикне пущати до активіт, котры суть, ёмно повіджене, высокым ризи́ком і з неясным выслідком. У звязи з ёй наступом до функції директорки МРК у Пряшові пані Любі Кралёвій сьме положили сліду́ючі вопросы.

1. З яков концепцієв і з якими планами на розвой Музею русинської культури сьте передступили перед выберову комісію на дану функцію і чім сьте – подля Вас – членів комісії найвеце заінтересовали?

– Выберовій комісії, або точніше на адресу генералного директора Словацького народного музею у Братіславі ём концём мая того року послала свою концепцію розвой Музею русинської культури ведно з моєв професіоналов біографієв. Треба на зачаток повісти, же кандидаты на функцію директора СНМ – МРК мали задачу приправити проект розвой музею на далшых 10 років, то значить до року 2030. Над своєв концепцієв ём роздумовала довше і выберу із нёй лем основны тезы з ёдной ёй части, котры поважую за найважнішы:

- Зліпшіня справованя і охраны культурной дідовизны Русинів на Словакії.

- Імплементация новых інформачных технологій до основного діятельства музею.

- Одборный выбер, розвой, освіта і гаранція далшого карьерного росту кваліфікованых робітників про научну і комплексну музейну роботу. Формованя інтерного і екстерного лекторьского колективу музею.

- Підвышіня атрактивности выставной і експозічной работы музею – про вшиткы віковы категорії навщівників музею, окреме про молоду генерацію Русинів, но і про маєртіне жытельство – на основі інтерактивных і модерных експозічных поступів і метод (напр.: **зажытковы воркшопы про учітелів**, хоснуючі методы выховной драматизації, посередництвом котрой участници воркшопу можуть на властній скорі спознати і пережыти, як мож школярям через історію Русинів нетрадічно приближыти темы, котры суть доднесь актуалны. Інтегралнов частёв воркшопів може быти і методічний аналіз програму, котрый дасть можность програм наслідно нелем самостатно зреалізовати, но і выпробовати собі апликацію хоснованой методы у практиці. **Про школярів** – реалізовати в музею зажытковы навщівы, драматизацію выбратых тем із історії і сучасного жывота Русинів на Словакії і інтерактивных, зажытковых експозіцій).

- Інтензівніша сполупраца з третім сектором, таксамо з Музеєм модерного уменя Енді Варгола в Меджілабірцях або з Любовняньским музеєм ці з музеями іншых народностных меншын на Словакії, як і з професіональными народными і модерными русинськими умелцями вшиткых форм уменя (візуального, співацького, музичного, танечного і далшых) і зо знамыма ремеселниками.

- Ініціованя вклучіня музею до стратегічных планів розвитку туристічного руху в місті Пряшів і в Пряшівскім краю, як і до европських проектів Міністерства культуры СР.

- В теперішній сітуації будованя і розвитку музею (в новій будові) концентрація на історію і культуру Русинів од взнику Чехословакії по сучасность, як і на поміч в презентації творів сучасных русинських умелців в розлічных умелецьких сферах – од літературы, через візуалне уменя, музику, танець...

- Реалізация научного баданя в сфері етнографії, культурології і наслідно розвой едічної і публікачной работы музею, котра буде документовати конкретны сферы жывота Русинів на компактно заселеній теріторії северовыходу Словакії (окресы Снина, Гуменне, Меджілабірці, Свідник, Стропків, Бардеєв, Стара Любовня) і в окремых ізолованых русинських енклавах у выходній, южній і середній Словакії (в окреслах Левоча, Гелніця, Спішска Нова Вес, Пряшів, Вранов над Топлёв, Попрад, Кошіці і далшых) і наслідна сістематічна публікачна работа (научны і одборны статі, штудії, монографії) научных і одборных робітників музею.

- Ініціованя активнішой і компетентнішой аквізічной (зберательской) работы музею. В тім контексті утримованя і захованя традиційной русинської словесной і музичной народной культуры, записованя екзистуючих русинських діалектів і публікованя матеріалів на основі вызбераных народных артефактів в цілім їх богатстві.

2. В дотеперішній екзистенції Музею русинської культури найбівша критіка падала на нечінность музею у розвою баданя в розлічных областях матеріал-

ной і духовной культури Русинів на їх етнічній території. На другім боці є знаме, же музей не мав ани єдного спеціалісту – історіка ці етнографа, котрый бы був компетентный такы баданя вести і гарантовати. Як плануєте тот став змінити?

– Маєте правду, же основнов активітов каждого народностного музея бы мало быти баданя в регіонах, де дана народностна меншына концентровано жыє. В першых роках моєї роботи в русиньскім музею планую концентровати роботу на соціологічны і етнографічны баданя каждогоденного жывота Русинів на Словакії і захованых діалектів в регіонах, з котрых выходить наша регіонална словесна і музична духовна культура, но таксамо на баданя матеріальной культуры. Зато треба в музею створити робоче місце найскорше про етнографа, культуролога або і соціолога, но самособов і історіка, котрый може дати роботі історічний розмір жывота Русинів на Словакії, але ай в європскім просторі.

Просто повіджене, треба будовати музей як научну інституцію із своєв емпіричнов (практичнов) і теоретічнов работов. Мушу признати, же в своїй концепції розвитку музея єм не выходила із фаховой структуры єго теперішніх робітників, бо ей ани не знаю, но з того, яка бы мала і могла тот структура быти в будучности. Знам, же ідеальный став не мож нігда досягнути, но буду ся снажити фахову структуру робітників поступно выліпшувати в интересах компетентного фіксування і захованя русиньской матеріальной і духовной культуры на Словакії. Лем з компетентныма інтерныма одборниками і екстерныма лекторами – спеціалістами з розлічных областей сполоченських наук (етнографія, культурологія, історія, соціологія, теорія уменя...) можеме змінити характер Музея русиньской культуры на інтерактивне місто учіня ся історії і сучасного жывота Русинів.

Другов важнов частєв работы музея мусить быти і презентація сучасных талантованых умелців шырокого спектра уменя – од візуального, музичного, співацького по танечне, словесне і літературне. В дотеперішній роботі русиньского музея в Пряшові абсентовали нелем баданя в регіонах нашой духовной і матеріальной культуры захованой до днешніх днів, но хыбило в ній і презентованя талантованых Русинів сучаснов зажитковов формов, як модерных людей 21. стороча.

3. У Пряшові суть окрема музея іщі три професіоналны інституції, котры суть заміряны на третю найбівшу народностну меншыну – на Русинів. Є то Театер А. Духновіча, Інштитут русиньского языка і культуры ПУ і професіоналный фолклорный колектив ПУЛЬС. Як плануєте з нима сполупрацювати?

– З Інштитутом русиньского языка і культуры ПУ будеме сполупрацювати главно в области літературного русиньского языка. Будеме ся операти о знаня літературного языка учітелів інштитуту як найвысшых научных і одборных авторіт в области русиньского языка і, наприклад, вшыткы публікації МРК і єго робітників будуть выходити з языковыма корекціями компетентных робітників інштитуту. З учітелями ІРЯК ПУ будеме сполупрацювати і в інших областях культуры, наприклад будеме ведно комунікувати о тім, котры діалектны регіоны треба досліджувати в першім ряді і подобно.

З веджінєм ТАД і єго герцями сі представляю спо-

лупрацу таксамо у веце областях. Наприклад, планую регулярны літературны вечеры в музею, на котрых бы герці ТАД представлєвали интересны літературны творы русиньских писателів. Планую організувати і концерты русиньской культуры, котры бы модерували (як все дотеперь, кедь єм організувала концерты русиньской культуры) герці ТАД, а кедь приступиме ку новым формам експозицій – драматізаціям частей нашой історії, была бы єм рада, кебы нам в тім таксамо помагали герці ТАД.

З веджінєм ПУЛЬС єм дотеперь сполупрацювала як штатутарька ОЗ Колысочка – Kolíska, кедь сьме організували з РОС першый Галаконцерт ку Дню Русинів 10. 6. 2017 в Пряшові або кедь єм за ОЗ Колысочка – Kolíska організувала рождественны концерты дітей вечерніх школ русиньского языка з професіоналныма умелцями в Гуменнім і в Снині, коли ПУЛЬС все завершовав тоты концерты. Теперь роздумую над новов формов сполупрацы з ПУЛЬС-ом в рамках Музея русиньской культуры, коли бы сьме в русиньских регіонах зберали забыты або іщі необявлены русиньскы співанкы ці елементы автентічного танечного народного уменя і одовздавали їх веджіню і хореографам ПУЛЬС на спрацюваня і реалізацію на сцені.

Вірю тому, же як з боку ІРЯК ПУ, так і з боку представителів ТАД ці ПУЛЬС прийдуть тыж пропозиції на нашу узшу сполупрацу, на котру ся тішу, бо із вшыткыма трєма спомнянутыма інституціями єм сполупрацювала і дотеперь, но як представителька обчаньского здружіня – третєго сектора. Я пересвідчена, же з позиції директоркы МРК можу заложыти традицію реалной вузшой сполупрацы вшыткых штирєх русиньских професіоналных інституцій. Бо лем через таку сполупрацу можеме захопити і представити ціле богатство нашой духовной і матеріальной культуры.

4. До русиньского народностного контексту сьте ся записали передовшыткым проектом *Вечерні школы русиньского языка про діти і дорослых*, котрый реалізуєте уж 7 років. Професієв сьте соціолог і предпкладам, же то був Ваш способ змапованя актуальной сітуації в русиньскім народностнім контексті з акцентацієв на народностне школство. Будете в тім проекті продовжувати? Як плануєте – на основі своїх скушеностей – споїти активіты музея із третім сектором – незісковыма організаціями, котры діють в русиньскім контексті, жебы ся змінила сітуація в русиньскім народностнім школсті, котре властно дондєсь не є выбудоване?

– У проекті вечерніх школ русиньского языка про діти і дорослых бы єм рада продовжувала робити. Не знам собі ани представити, жебы сьме одразу перестали в наших вечерніх школах учіти, кедь навчаня русиньского языка в ряднім навчалнім процесі в школах є все лем в пеленках. Так як дотеперь, так і в будучности планую реалізувати проекты ОЗ Колысочка – Kolíska. Вірю, же на то буду мати дость часу і сил.

А што ся тыкать сполупрацы МРК з шыроким русиньским третім сектором, планую го розвинути так, же бы єм до работы МРК запоїла овелє веце обчаньских здружінь як то было дотеперь, кедь єм реєструвала сполупрацу МРК лем з РОС і ЗІРС. Но може єм лем не познала цілу роботу МРК на тім полю. Планую таксамо надвяза-

ти овелё шыршу сполупрацу і з русиньскыма селами на северовыході Словакії, де много обчаньскых здружінь діе. Моім найвекшым планом на сполупрацу з представителями русиньскых сел і міст є окрем іншого – пересвідчовати їх старостів і приматорів, жебы ся веце ангажовали в закладованю русиньскых школ по наших селах і містах, де жыють Русины. Самособов, кедь штатутарны представителі наших сел ці міст і представителі русиньского третёго сектора будуть мати дяку сполупрацовати в такім дусі із СНМ – Музеём русиньской культуры.

Думам собі, же учителькы вечерніх школ із своїма школярями, рівнак як учителі школ з навчалным языком ру-

синьским або з навчанём русиньского языка і їх школярі можуть быти будучіма навщівниками Музея русиньской культуры в Пряшові. Чім интереснішы про діти будеме в музею розвивати едукачны музейны активіты, тым веце навщівників буде музей мати, а самособов, тым атрактивніше буде ай навчання русиньского языка в школах. Орьентація на діти і молодеж буде лем єднов з новых форм в діяльстві СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові, котра ся дотеперь розвивала лем в незначній мірі. Самособов, робота нашого музея мусить быти орьєнтована на вшыткы віковы катеґорії Русинів Словакії і околитых країн.

Мгр. Міхала ГОЛУБКОВА, Пряшівска універзіта у Пряшові (Словакія), Центр языків і культур народностных меншын, Інштїтут русиньского языка і культуры

10-рочне Studium Carpato-Ruthenorum

Меджінародна літня школа русиньского языка Studium Carpato-Ruthenorum (SCR) в році 2019 (была організована 9. 6. 2019 – 30. 6. 2019) ославила свій 10. юбілей.

Тот тритыжднёвый едукачный проект, організований під патронатом Інштїтуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты, ся реалізує каждорочно уже од року 2010.

Ёго главным ініціатором был проф. Др. Павел Роберт Маґочій, який од зачатків розвою карпаторусиністики на ПУ сполупрацовав з Одділінём русиньского языка і культуры, котре в тім часі было сучастёв Центра народностных штудій і чужжих языків на ПУ. Великов задачов, главно по зроді Інштїтуту русиньского языка і культуры ПУ в 2008 році окрем реалізації штудійных програмів было глядана проектів, цілём яких мала быти пропаґація карпаторусиністики дома і во світі. Таким проектом окрем выбудованя спеціалізованой Бібліотеки карпаторусиністики і організованя научных семінарів карпаторусиністики ся стала Меджінародна літня школа русиньского языка і культуры Studium Carpato-Ruthenorum, назву котрой запропонував історік проф. Др. Павел Роберт Маґочій, який ся мотивував Лучкаёвов 6-томнов Історіёв карпатыскых Русинів (Historia Carpato-Ruthenorum, 1789 –1843). Од самого зачатку была приправа і реалізація літнёй школы колективнов роботов, а так то є ай в сучасности.

Літня школа русиньского языка ся організує в культурнім і освітнім центрі Русинів, яким є місто Пряшів а „Алма матер“ того едукачного проекту є Пряшівска універзіта, котра є єдинов інштїтуціёв на світі, яка дає можливість штудія русиньского языка формов літнёй школы. А нелем языка, в ей програмі суть таксамо лекції з історії і етнографії Русинів.

Кедь ся попозераеме дакілько років дозад, кінцём 90-х років 20. ст. на Пряшівській універзіті у Пряшові vznikло Одділіня русиньского языка і культуры (в рамках Центра народностных штудій і чужжих языків, а потім ся тото Одділіня стало сучастёв Центра регіональных і народностных штудій), попередник Інштїтуту русиньского языка і культуры (2008), што значить, же карпаторусиністика на ПУ пише свою уж понад 20-рочну історію а ІРЯК ПУ в році 2018 святковав 10 років свого фунґованя. Інштїтут в сполупраці з одборниками з

іншых інштїтуцій уже понад 10 років забезпечує кваліфіковане навчання русиньского языка і літературы. Кедьже Пряшів про Русинів на Словакії є сімболом не лем научного, але і культурного центра, фунґують ту і многы русиньскы організації (Русиньска оброда на Словеньску, Сполук русиньскых писателів Словеньска, Руськый клуб 1923, Академія русиньской культуры в СР і др.) і державны інштїтуції (ТАД, Музей русиньской культуры, ПУЛЬС). З погляду сімболікы ёго історічного і сучасного значіня про Русинів, можеме конштатовати, же Пряшів є іделаным містом на реалізацію такого проекту, яким є Меджінародна літня школа русиньского языка і культуры.

Studium Carpato-Ruthenorum як спеціфічна форма навчання

Літня школа представляює ефектївну форму навчання, на яке приходять студенты з розлічных кутив світа до регіону, де автохтонно жыють Русины і ту посередництвом живого контакту і комунікації з носителями языка проходить їх навчання як языка, так і культурных реалій, котры ся через язык непосредне передають. Реалізує ся главно в академічнім просторі, но жебы была приближена і автентічна русиньска культура, проект є од самого початку спеціфічний богатым програмом, в яким організаторы представляють, респ. ілюструють реалный живот містных людей. Широко поставлений профіл літнёй школы є заміряный на многы аспекты живота Русинів – язык, культуру, історію, етнографію, релігію, фолклор...

Главныма задачами і цілями едукачного процесу при такой формі навчання є, жебы студенты zdobyли новы знаня і компетенції в русиньскім языку, підвышыла ся їх мотивація штудовати русиньскый язык і вертали ся на далшы рочники того проекту.

Таки проекты суть тыж інструментом досягнутия розлічных цілів універзіты: іноватівне навчання, можливість ітернаціоналізації універзіты, надвязованя партнерських одношінь, популарізація доброго мена і підвышіня академічной репутації універзіты а тыж

розширення потенціалу інституту.¹ В тім контексті мож конштатовати, же проєкт **Меджінародна літня школа русинського языка і культури Studium Carpatho-Ruthenorum** був пілотним проєктом такого широко-го (а таксамо ай меджінародного заміряня) на Пряшівській університі. Аж позад ёго першого успішного рочника поступно зачали подобны проєкты організовати ай іншы факулты ці інштитуты, котры суть сучастёв Пряшівской універзиты.

Одборне забезпечіня педагогічного процесу

Одборна сторінка проєкту, т. є. педагогічний процес на літній школі каждорочно забезпечують лекторы – спеціалісты в даных сферах русиністыкі із Словакії і других країн світа. Штуденты ся так можуть на лекціях особно стрічати з визначныма науковцями з розлічных універзит світа, які уже мають (не лем у сфері карпаторусиністыкі) выбудоване своє мєно. Спомяньме холем дакотрых із них, які на літній школі партіципують каждорочно од ей зачатків. Суть то робітницы Інштитуту русинського языка і культуры ПУ – директорка доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД. (главна організаторка проєкту, в початках літнєй школы і лекторка русинського языка в англоязычній групі), ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД. (лекторка русинського языка в русинсько-язычній групі), Мгр. Валерій Падыак, к. н. (лектор історії карпаських Русинів і етнографії в русинськоязычній групі), історік, професор Торонтської універзиты проф. Др. Павел Роберт Маґочій (лектор історії капаських Русинів в англоязычній групі) і проф. Др. Патріція Крафчік із Евьургінської штатной універзиты (лекторка етнографії Русинів в англоязычній групі). Вшыткы споминаны были од самых зачатків літнєй школы не лем лекторами, але зарівно і членами меджінародного організачного тїму. Далшу часть педагогів творять домашні і заграничны лекторы і екстерны сполупрацовници Інштитуту русинського языка і культуры, яких в окремых рочниках призывали організаторы SCR, жебы могли забезпечіти якнайякостнішый едукачный процес про участників літнєй школы.

Участници Studium Carpatho-Ruthenorum

Літня школа русинського языка од своїх зачатків має меджінародный характер, а то як з боку ей лекторів, так і з боку ей участников. Ёй шпецїфічным знаком є, же на ній ся стрічаты пестра палета участников – розлічны віковы категорії з розлічных країн і з розлічным одношінєм ід русинському языку.

Каждорочні на літню школу приходять прїмарно штуденты, які мають русинське корїня, але в сучасности суть переважно асімілованы з маєрїтным народом той країны, в котрій жыють. Звычайно іде о третю і четверту генерацію потомків америцьких Русинів, предкове яких ся выселили за роботы до США ці Канады іщі зачатком 20. ст. Гляданя своїх корїнів і познания історії і культурных цїнностей Русинів є главнов мотивацієв того, же тоты люде приходять на Пряшівску універзиту штудувати русинський язык і таким способом ся вертають до родного краю своих предків.

Другов группов участников суть люде, які не мають русинське корїня, но інтересує їх русиністыка. Переважно суть то науковці або докторанты, які ся на

універзітах в розлічных частях світа займають проблематиков мїнорїты карпаських Русинів. Фактом є, же многы такы участници приходять на літню школу з цїлєм реалізовати научне баданя в контексті выбратых тем своих дізертачных работ. Велике значїня про розвой русиністыкі у світі так мають научны работы абсолвєнтов SCR. Спомяньме холем дакотрых з участников, яких на літню школу не привело їх русинське корїня, але професїональный інтерес о розлічны сферы карпаторусиністыкі. Др. Костаїн Костаїнов із Булгарьской академії наук в році 2016 абсолвовав літню школу русинського языка і культуры, а в 2017 році на Інштитуті етнології і фолклорістыкі з Етнографїчным музеєм обгаїв дізертачну роботу на тему *Русините в Централна Европа – история и съвременност*. Пізніше ёго дізертация присвячена історії і сучасному поставлїню Русинів вышла як книжна публікація. В 2012 році абсолвовав SCR Міхал Вашічек з Чеськой академії наук і катедры славїстыкі Карловой універзиты в Празі. В тім часі іщі як докторант на кафедрі славїстыкі ся займав русинськыма діалектами, знав же є русинський язык кодїфікованный і як ся дізнав о реалізації літнєй школы, вирішив ся на ню приголосити. „Як єм відів такий інтересный феномен, же ту ся кодїфіковав новый язык, ці го назвєме же то є штандартный язык, мікроязык або регіональный язык, так то просто є такий феномен, же єм сі повів, же то мушу відіти зблизка і спознати і тых людей, котры стояли при ёго зроді.“² Цїннов про розвой русинської діалектології ся стала ёго дізертачна работа *Dynamika jihokarpatských nářečí*, яку Міхал Вашічек обгаїв в 2015 році. Абсолвєнтка 3. рочника SCR (2012) Крістіна Кантїн закончила дізертацию з назвов *Peak Experiences and Hegemony Resistance : Cultural Models of a Good Life and Group Identity in Carpathian Rus' (Скушености з одпору проти гегемонії влады : Культурны модели доброго жывоата і колектївна ідентїчность в Карпаській Русі)* на Вашингтонській штатній універзиті. Надїя Печора із Україны, абсолвєнтка 2. рочника літнєй школы (2011) выдала учебник граматїкы про потребы Русинських недільных школ на Закарпатю.

Третєв группов участников літнєй школы суть штуденты Пряшівской універзиты. Літня школа русинського языка і культуры є акредітованным предметом в рамках бакаларьского і магістерьского штудїйного програму Учїтельство русинського языка і літературы на Пряшівській універзиті. Інштитут русинського языка і культуры ПУ го уж перед дакількома роками понукнув до категорії цїлоуніверзитных предметів, то значїть, же сі го може зволити хоцькотрый штудент Пряшівской універзиты і по ёго абсолвованю так здобыти кредиты потребны к штудію. Самособов, літню школу в рамках своего бакаларьского і магістерьского штудія абсолвуют тыж штуденты Інштитуту русинського языка і культуры ПУ.

Програм і структура літнєй школы

Літня школа традично зачатнать славностным отворїнєм, на котрім суть ей участници офіціально привїтаны веджїнєм³ Пряшівской універзиты і директорков Інштитуту русинського языка і культуры ПУ доц. ПгДр. Аннов Плішковов, ПгД. Отворїня літнєй школы є перша сполочна стріча участников і лекторів, на якій ся взаємно

спознають і надв'язують першы контакти. На отворію літній школы ся спознають не лем штуденты меджі собов, але тыж спознають своїх учітелів і організаторів проекту. Окром того слово дістають і самы штуденты, жебы ся представили і розповіли о своїй мотивації взяти участь на літній школі.

Штруктура літній школы є зложена з двох основных частей: едукачній – лекції, і познаваючо-практичній – екскурзії і супроводны акції заміряны на спознаваня културы і традицій Русинів.

Програм літній школы є конціпований так, жебы были обидві части – едукачна і познаваючо-практична (екскурзії, творивы ділні, воркшопы) часть – взаємно выважены.

Едукачна часть програму літній школы є заміряна на розлічны сферы русиністікы. Творять ей лекції з русиньского языка, історії карпатыскых Русинів і русиньской етнографії. Лекції проходят у двох группах. Велику часть каждого рочника творять англоязычны участници, про яких ся реалізують години русиньской історії і етнографії по англійцкы а години языка суть приспособлены про зачаточників, то значіть партіципуе на них і англоязычний лектор. Друга група участників абсолвуе лекції в русиньскім языку. Педагогічний процес ся реалізуе з таков годиновов дотацієв: 30 годин русиньского языка, 20 годин історії карпатыскых Русинів і 10 годин русиньской етнографії. Вшыткы тоты лекції читають шпеціалісты в даных научных сферах із домашній – Пряшівской універзіты і світових універзіт. Едукачна часть літній школы ся в ході організованя поєднанных рочників літніх школ до даякой міры трансформовала. Спочатку была концепція едукачній части літній школы заміряна на русиньскій язык і історію. На другім рочнику ся реалізував мінікурз русиньской етнографії а од третёго рочника ся лекції русиньской етнографії стали інтегралнов частёв педагогічного процесу SCR. Далшым доповнієм і спестрінём програму літній школы ся од року 2017 стали лекції русиньского літургічного языка і співу, які веде о. Тгліц. Франтішек Крайняк.

Богатый супроводный програм заміряный на презентацию розлічных аспектів жывота Русинів посередництвом творивых ділень (напр. русиньскы народны співанкы і танці, писанкы і т. д.), екскурзій, фільмовых вечорів, літературных вечорів, фолклорных фестивалів, літургій у церквах выходного обряду і под. каждорочно участникам приближуе русиньскы традиції, културны цінности, шпеціфічности релігійного жывота, роботу русиньскых організацій і т. д. Екскурзії організованы до регіонів северовыходной Словакії автохтонно заселеных Русинами і до близких регіонів Лемковины дозволяють участникам відіти реалный живот Русинів, а дакотрым з них і завітати до родных сел своїх предків.

Частёв програму каждого рочника літній школы є навщівя дакотрой основної школы на северовыході Словакії, в котрій ся учіть русиньскій язык. Участь на годині русиньского языка є так можностёв наживо відіти русиньскій язык в едукачнім процесі. Школы, до яких завітають участници в рамках програму літній школы, ся мінять в залежности од того де ся навчаня русиньского языка реалізуе, зато же ситуація в русинь-

скім основнім школстві, нажаль не є приязна. То значіть, же і по выше 20-ёх роках кодифікації русиньского языка є все великий дефіцит русиньскых народностных школ, многы школы ся з фінанчных або других причін не годни утримати і по дакілкорочній екзистенції суть зрушены. Організаторы так мусять приспособлёвати програм актуалній сітуації. Основна школа Анатоля Кралицького в Чабинах, до якої од початків фунгованя літній школы участници в рамках програму літній школы регуларно ходили, была в році 2017 зрушена. Другов школов, яка не лем в рамках програму літній школы сполупрацуе з Інштитутом русиньского языка і културы ПУ, є Основна школа Михала Сопыры в Радвани над Лабірцём. Бывший учітель і директор той школы Мгр. Марек Гай, учітель контінуалной освіти про русиньскій язык Методічно-педагогічного центра в Пряшові і екстерный сполупрацовник ІРЯК ПУ, який в рамках штудійных програмів Учітельство русиньского языка і літературы на ПУ учіть предмети Шпеціфікы навчаня русиньского языка в предпрімарній, прімарній і секундарній едукації, в рамках педагогічного процесу літній школы є од 2014 рока єдным із лекторів русиньского языка в англоязычній групі. Організаторы в рамках приправ посліднёго рочника літній школы надв'язали сполупрацу з Основнов школов у Кленовій, котра уж два роки фунгуе як народностна школа а русиньскій язык ся там поступно етаблуе до навчалного процесу. Дефіцит народностного школства выважуе ёго якість. Педагогічний колектів школ з навчанём русиньского языка многыма путями ся снажить розвивати талант і самостатность дітей, о чім ся каждый рік могли пересвідчіти участници ЛШ на отвореных годинах русиньского языка.

З цілём здоконалёваня і розшырёваня языковых компетенцій участників літній школы суть конціпованы конверзачны вечеры, на котрых участници в неформалній атмосфері мають можность комуніковати із штудентами і докторантами русиньского языка ІРЯК ПУ.

Участници – Русины і Нерусины так мають можность не лем ся дізнати о языковых, културных, історічных і релігійных аспектах жывота Русинів, але іх і на властны очі відіти і таким способом ходем на три тыждні ся стати інтегралнов частёв той културы.

Славностне завершіня каждого рочника літній школы є реалізоване формов заключного вечера звязаного з передаванём цертіфікатів – офіціалных документів о абсолвованю ЛШ.

Цілём організаторів ЛШ все было, жебы ся участници на трытыжднёвім проєкті чули приємно і жебы ся в штоннайбівшій мірі выповнили іх очекования. Вызначным моментом при організованю каждого рочника ЛШ ся стали анкеты од абсолвентів, посередництвом котрых мали можность реаговати на програм і навчалный процес літній школы і высловлёвати свої рекомендації і пропозиції на зміны, які ся рефлектовали при приправах далшых рочників.

Учебны матеріалы

Великов вызов про організаторів перед приправами першого рочника літній школы было нелем створити інтересный програм, але і учебны матеріалы потребны про штудентів ЛШ у педагогічнім процесі. Карпатору-

синьським научным центром в США був спеціально про штудентів літній школи русинського языка і культуры выданий англійсько-русинський словник *Русинський язык в образках / Rusyn Language Picture Dictionary* (Пряшів, 2010) од авторки Мгр. Марії Сметановой. Учебным матеріалом тыж служыв учебник русинсько-англійсько-словацькой конверзації *Русинський язык в конверзації* выданий в сполуавторстві трёх авторок – доц. ПгДр. Анны Плішковой, ПгД, одборной асистентки ІРЯК ПУ ПгДр. Кветославы Копоровой, ПгД, і одборной асистентки Катедры англійського языка і літературы ФГПН ПУ Мгр. Евы Едді, ПгД. (Пряшів, 2009). Про потреби літній школы був у році 2011 выданий учебник *Русинський язык про зачаточників*, авторками якого суть Анна Плішкова і Кветослава Копорова – тогдышні лекторки русинського языка. Учебник, частёв котрого є триязычний русинсько-англійсько-словацький словник, ся став вгодным учебным матеріалом як про потреби русинськоїязычної групи, так і про англоязычных штудентів. В рамках штудія русинського языка штуденты літній школы в остатніх роках тыж мають можность хосновати учебник русинської конверзації *Hovoríte po rusínsky?/ Бісідуете по русиньскы?/ Do you speak Rusyn?* од уж спонинаных авторок К. Копоровой, А. Плішковой і Е. Едді (Пряшів, 2016). Вшыткы тоты учебники суть конціпованы так, жебы ся штуденты навчили будовати діалоги у конкретных сітуаціях і комуніковати на каждоденны темы із жывота.

Формы фінанцованя

Літня школа є великим проектом ІРЯК ПУ, тройтыжднёва реалізація котрого выжадує собі немалы фінанції. Жебы каждорочно міг быти якостно забезпечений педагогічний процес, уквартелёваня участників, культурный програм святочного отворіня і завершіня літній школы, екскурзії, творивы ділні, стравованя участників і вшыткых далшых активіт звязаных з реалізаціёв літній школы, організаторы повинны фінанції здобывати з веце здроїв.

Літня школа про участників (не штудентів), які приходять на Пряшівску універзіту, є плаченов формов навчаня. Трытыжднёве навчаня і перебуваня на літній школі стоїть 1200 евр. Тоты фінанції служать на забезпечіня главно уквартелёваня і стравованя участників, но тыж едукачного процесу і участи на екскурзіях. Участникам зо статусом штудента на розлічных універзітах, організаторы ся снажать їх перебуваня заплатити з алтернатівных здроїв.

Велику поміч у формі фінанчных дарів на підпору того проекту дають добродителі – приватны особы і русиньскы організації в Европі і Северній Америці (*Карпаторусиньске общество* в Піттсбургу, *Карпаторусинський научный центр* в США), і тыж бывшы абсолвенты літній школы. Вшыткы тоты дары служать на фінанцованя штіпендій про новых участників, які собі не можуть з обективных причін доволити участь на таким проекті заплатити. Каждорочно меценат Алекс Ровт зо США дарує дві штіпендії про штудентів із Закарпатя, жебы могли штудувати русинський язык на літній школі.

Реалізація того проекту почас цілої історії ёго реалізації была раз у бівшій, раз у меншій мірі тыж підпо-

рована грантовима сістемами Словацькой републіки: Міністерства культуры СР, Уряду влады СР, Уряду уповномоченого влады СР, а послідні два роки Фондом на підпору культуры народностных меншы.

10-рочный юбілей літній школы

Уж першый рочник Літній школы був організований „зо заміром, жебы до Пряшова каждорочно притяговав як новых домашніх і заграничных штудентів, так жебы ся регуларно вертали і абсолвенты попередніх рочників, і так ся здоконалёвали в русиньскім языку“⁴. З цілём дати можность вернути ся до Пряшова бывшым абсолвентам літній школы, в тім році ЛШ ся продовжыла о два дні, почас котрых ся реалізовав програм у звязи з 10-рочным юбілём того успішного проекту в режії Марії Сілвестрі з надації *John & Helen Timo Foundation* в США, яка од року 2013 каждорочно проект підпорує.

День святкованя (30.6.2019) 10. юбілея ЛШ був звязаний з передаванём Дяковных листів вшыткым тым, котры на проекті партіціповали мінімално 5 років, значіть половину ёго дотеперішній історії. Таким сімболічным способом главны організаторы подяковали вшыткым сполупрацовникам і добродителям, які присвятили много своїх сил, часу і фінанцій тому вызначному проекту у сфері карпаторусиністіки.

Заключіня

Літню школу почас десятих років абсолвовало 207 участників із 14-ёх країн світа – з Німецька, Австрії, Швейцарії, України, Польщі, Чеськой републіки, Болгарії, Сербії, Мадыарьска, Споєных штатів Америки, Канады, Аргентины, Чіны і Словакії – причім дакотры з домашніх і заграничных участників ся на ЛШ вертали повторно.

Спомяньме слова, які перед першым рочником ЛШ высловила директорка Інштїтуту русинського языка і культуры в розговорі про словацьку пресову аґентуру SITA: „*Všetky aktivity by mali prispiet' k širšej informovanosti našej verejnosti o rozvoji karpatorusinstiky na Slovensku a vo svete, ako aj o možnostiach jej štúdia konkrétne na Prešovskej univerzite.*“⁵ Днесь можеме конштатовати, же до істой міры ся слова директорки ІРЯК ПУ выповнили. Літня школа в ході своєї недовгой історії притягує позорность не лем русиньскых⁶, але і словацькых масмедій⁷, які мають шырший досяг і помогли спровоґовати і інформовати шыршу громаду о карпаторусиністіці і активітах ІРЯК ПУ.

Літня школа є проектом, яким русиністіка отварять свої двері шыршому кругу штудентів і лінгвістів з цілого світа. За 10 років свого фунґованя ся стала цінным і важным проектом про розвой карпаторусиністіки, помогла пропаґації русинського языка і культуры не лем на Словакії, але в цілім світі, розшырила потенціал Інштїтуту русинського языка і культуры ПУ і стала ся єднов з важных форм підвишнія престижности і інтернаціоналізації універзіты.

Сумарізуючі десять років реалізації Меджнародной літній школы русинського языка і культуры *Studium Carpato-Ruthenorum* можеме конштатовати, же она ся стала успішным проектом, який ся скоро етабловав до навчалного процесу нелем Інштїтуту русинського языка і культуры ПУ, але і цілої Пряшівской універзіты.

ПОЗНАЧКЫ

- 1 НАЗАРОВА, И. Б., 2017. Летние школы университетов: технологии организации. Доступне на: <https://cyberleninka.ru/article/n/letnie-shkoly-universitetov-tehnologii-organizatsii>
- 2 ЦІТРЯКОВА, З., 2012. Три інтересны тыждні літнэй школы русиньского языка і культуры. In: *Русин*, роч. XXII, ч. 2, с. 5.
- 3 На отворіню ЛШ каждорічно бере участь або ректор ПУ, або ним повірений проректор ПУ.
- 4 ЗОЗУЛЯК, А., 2010. Другый тыждень літнэй школы русиньского языка і культуры... In: *Народны новинкы*. роч. XX, ч. 26, с. 1.
- 5 Letná škola rusinskeho jazyka už v júni v Prešove. [онлайн]. Доступне на: <https://www.webnoviny.sk/letna-skola-rusinskeho-jazyka-uz-v-juni-v-presove/>

- 6 Русин і Народны новинкы, інфоРУСИН, Русин.ФМ і ЛЕМ.ФМ
- 7 <https://www.dnes24.sk/zacala-prva-letna-skola-rusinskeho-jazyka-55763>
- <https://www.teraz.sk/import/presovska-univerzita-otvara-letnu-s/11476-clanok.html>
- <https://www.hlavnespravy.sk/presov-presovska-univerzita-otvara-letnu-skolu-rusinskeho-jazyka/2920>
- <https://hornyemplan.korzar.sme.sk/c/20854006/rusinisti-z-roznych-koncinsveta-prisli-do-radvanskej-skoly.html>
- <https://www.skolske.sk/clanok/42831/zahranicni-studenti-uciaci-sa-po-rus>
- <https://www.noviny.sk/slovensko/347621-america-a-kanadania-prisli-na-slovensko-cez-letu-sa-chcu-ucit-po-rusinsky>

Штуденты з Німецька меджі Русинами

Штуденты з Фрайбургской універзіты у Фрайбургу ведно із професором Ахімом Рабусом навщівили 31. мая 2019 Інштїтут русиньского языка і культуры і интересовали ся о русиністичны штудії.

Навщїва Пряшова была завершінём їх тыжднёвого путованя по регіоні, компактно заселенім Русинами. Цїлём той експедиції было награваня діалектных текстів русиньского бісідного языка. **Фрагменты награтых текстів ся стануть частёв проекту корпусу русиньского бісідного языка на интернеті**, также каждый, хто буде мати інтерес, може єднотливы тексты находити як в писаній подобі, так ай в подобі говореній. Тексты будуть управлєваны так, абы была захована аноніміта інформаторів, котры были барз охотны, также штуденты были вдячны за такой позітивный приступ к їх бадательській роботі.

Записовали тексты в селах **Нова Седліця, Убля і Ко-**

лоніця в окресі Снина, а таксамо навщівили ай школу в **Кленовій**, де ся выучує русиньскый язык. Провадником по регіоні їм была докторантка Інштїтуту русиньского языка і культуры **Мгр. Зденка Цітрякова**, котра ведно з далшов докторанткы – **Мгр. Міхалов Голубков** буде партіціповати на уведженім проектї. **Вірїме, же така сполупраца принесе позітивны выслідкы у розвою, розшырєваню, але передовшыткым у зміцнєваню статусу русиньского языка главні меджі ёго носителями – Русинами**, і надїєме ся, выкліче інтерес о Русинів і о їх материньскый язык ай меджі прислушниками інших народів.

-кк-, фотка: Міхал Павліч

• Штуденты із Фрайбургской універзіты у Німецьку ведно з професором Ахімом Рабусом (пятый зліва) при навщіві Інштїтуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты на Словакії.

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2019 ч. 4

Дорогы читателі,

з часу на час, все кедь стрічу нового чоловіка, дебата ся оберне на то, хто ся чім займає. А кебы єм дістав евро за каждый раз, кедь далшым вопросом звыкне быти: „Што нового в русинській літературі?“... так бы-м собі за то купив холем біцігель. А добрый. Одповідей к тій темі є много, але знате, по часі уж векшынов одповідам тіпично русинськым: „А што конкретно хочеш знати?“ А днесь мі дашто гварить, же добров одповідєв бы было: „Прочітай собі рубріку Поздравлїня Русинів і там ся дізнаш.“

Досправды, Поздравлїня Русинів за послїдні роки презентовало літературну творчость многих русинських писателїв. І в четвертім чїслі на рік 2019 мож найти літературну розмаїтость, словами **Іветы Мелничаковой** –І Янкови, і нянькови. По авторчиних стишках про діти наступить на сцену поет **Штефан Сухый** з віршами про потїху души і розуму. Курту прозу з не аж так давной минулости єдна стріча од **Еміла Кубека** єм выбрав на припомянутя сі, же Русини жыють і творять ай за океаном. Новы, але ай знамы русиньскы авторы із своїма найновшыма, іщі нигде непублікованыма творами мають можность представити ся на **Літературнім конкурзі Марії Мальцовской**, шестый рочник котрого выголошує Сполук русиньскых писателїв Словенська.

Мгр. Міхал ПАВЛІЧ, ПгД., Пряшівска універзіта в Пряшові,

Центер языків і култур народностных меншын, Інштїтут русиньского языка і културы

Івета МЕЛНИЧАКОВА

І Янкови, і нянькови

Дїдко, бабка і курочка

Де было, там было,
далеко то было.
Жыли собі дїдо, баба,
а з нима курочка ряба.
Раз курочка похворїла,
дїдка з бабков засмутила.
Обидвое заплакали,
ратовати помагали.
Пришов доктор, лікы пише,
а курочка собі квоче:
– Уж не буду я хворенька,
скоро буду я здравенька.
Занедовго выздривила,
уж николи не хворїла.
На памяти тото мала,
жебы была довго здрава:
Здрово їсти, велє спати,
дїдка з бабков все слухати.

Выберавий Янчо

Сидить Янчо коло стола,
дримле над танїром:
– Чом мам їсти, што не люблю –
галушкы зо сырром?

– Кедь не любиш,
та їх не їдж, –

мама му повідать,
– лем мі потім, сыну, не плач,
же ті в брїсі штоська іграць!

– Чом бы-м мав плакати?!
А в брїсі?
Там мі ніч не буде грати!
Буду їсти то, што люблю! –
зачав мудровати.

Взяв до руки чоколаду,
до другой лизатко,
до кешенї цукерники,
тай до ташкы дашто.

Пішов з дому,
на двір вышов,
гет за камаратом,
онедовго назад пришов,
з превеликым плачом.

– Брїх ня болють,
дайте їсти, або пити дашто!
Посануйте ня кус, прошу,
бо умру вам такой!

Мама гварить:
– А што їсти,
кедь мам лем галушкы?
А ты гварив, же ся ті з них
роблять в брїсі мышкы?

– Што по мышках,
то неправда,
то я так фіглєвав.
Лем мі дайте галушочки,
холем дас двї ложочки!

Мамка сынка сановала,
тай галушок му наклала.
Щі й напити му налляла,
а ку тому погласкала.

Сидить Янчо коло стола,
над танїром співають...
І одтогды він уж нігда
в їдлі не выберать.

Їжакова хата

В зеленім садочку,
на маленькім бережочку,
ставлять собі їж хыжочку.
Невелику, зато красну,
буде мати свою властну.
Дотеперь спав лем під буком,
прикрывав ся із лопухом.
Скоро буде собі паном
як у ночі, так і рано.
Варити буде у кухни,
їсти у ідални,
страва буде у коморї,
выспить ся у спални.
А по часі, може веру,

найде собі добру жену...
Будуть мати і дітята –
малы, шумны і жачата.
О родину вшыткы
буде ся старати,
до коморы сухы грушкы
і ябка зношати.
Будуть собі наживати
в ласці і покою...
Вірьте, люде, тото вшыткы
бы барз красне было,
кебы ся то і жакви
ціле не приснило.

Біда їх споїла

В загородці під крячком,
жыли слимак з хробачком.
А недалеко за пнячком,
росли підпенька з маслячком.
Жыли – росли, росли – жыли
спокійненько там, де были.
Бо іншый світ не віділи,
лем тот, де ся народили.
Аж раз пришла силна буря,
крячок з пнячком вывернула.
Де ся, бідны, діти мали?
До світа ся вни побрали.
Ідуть і плачуть жалостно
за тым, што їм так міцно
ід сердцю приросло.
Бо хоць крячок сухый,
а пнячок зогнутый были,
їх сердечка їх любили.
Бо што кому міле,
хоць напылы гниле.
Так як світом ішли,
взаємно ся стрітли.

Єдны другым ся выжаловали,
над своїм нещастём
гірко поплакали.
А хоць ся передтым
ніколи не знали,
головкы докопы дали
і так собі роздумали,
же найліпше бы было,
кебы доведна остали.
Преці в колектіві є сила,
хоць так вышло,
же біда їх споїла.
Нашли собі здравый крячок,
коло нёго міцный пнячок.
Добрі ся усалашыли
і доведна в ласці жыли.
Взаємно сі помагали,
єдны другым чести дали.
А на то, што барз боліло,
уж нігда не споминали.

Загадковий припад

Іщі перед тыжднём
перо ся стратило,
ніхто нияк не знать,
де вно ся поділо.
Не є у шуфлику,
не є в перечнику,
не є ани в ташці,
ани на столику.
Жебы собі было
в котрім-сь гокерлику?
Ніт, ани там не є!
Не є ... Не є ... Не є ...!
Представте сі, нігде не є!!!
Під скріню не впало,
мача го не взяло,

вызерать то, важні,
же ногы дістало (?) ...
Як бы ся то, діти,
вырїшыти дало?

Терпезливы боканчата

У обході на талаші
боканчата стояли,
а хоць шумны
й модны были,
порохом припали.
Чом так было,
самы не знали,
бо многы очка на них
залюбено позерали
і усточка велё хвал співали...
Смутны прото были
і часто плакали,
но нікому ся
нияк раз не жаловали,
на своє щастя
покорно і терпезливо
чекали.
Аж раз –
преці ся дочекали!

Хто мать покуру у сердцю,
вірить
і є терпезливый,
к тому Господь наш
тыж є милостивый.

*(Івета Мелничакова: І Янкові,
і нянькови, Пряшів: Русин і
Народны новинкы, 2010, ІСБН
978-80-89441-06-8, 5-19 с.)*

Штефан СУХЫЙ

Трете крыло

Вывернутый дуб

Впала в літній бурьці
дубина сторічна.
Меджі небом й землёв
часто хвіля спрічна.

Хто-сь твердой натуры,
сила в тобі грає,
слухай душы говор,
же доля твердша є.

Смотрю ген на дуба
з жолуднинов златов...
Што по мі зістане,
прошу ся завзято.

З тісачів жолудів
зростуть на ярь дубы,
а з тебе, людціно,
што за хосен буде?

Може впадеш в войні,
взлетиш до весміру,
лем наісто глядай
в бурях жытя віру.

Паданя, вставаня
няй ті будуть близкы
і знай, же на земли
твое пособиско.

Незабудка з Лемковины

То я ем тота незабудка
із лемківской загородкы,
часом міла, часом смутна,
бо мі гваряць, же-м зниодкы.

Тадь я у сонця служыла
і вшыткым силам із высот.
А в корінчіку яку силу
мам, то знає лем сам Бог.

Вітрім ходжу за кумотру
і в голові мам тільки снів...
Та як їх у щастю призопру,
бы й ворожыльник не повів.

Ах, господи, судьбу тяжку
воздав есі крегкій квітці,
бы віру й память нехоцьяку
воскрешала в челоуці.

Тісяч років дні і ночі
вартую ваших мыслей ключі,
бы есьте не забыли гварти
слова, што вас вчіла мати.

Няй в вас світить слов яскыня,
де сповила вас Лемкыня!

Із кычары на кычару
скачуть історічны хмары,
не позерають на красу
збойничкове чести й часу.

На унывай лем у біді
і ходь уважні по траві,
незабудці не стань на рот,
бо ся внімить цілый народ.

Ренн о самоті

Як ся вертам домів з світа,
ту, оперта коло плота,
обчекуе ня самота.
Двигать дгорі зводні сукню
і чекать, же і спонукну
цігаретлєв або кавов
й гне ня до чудного ставу.
Збудь ня нєй, о, боже мій,
липне на мі, гі репій.

Рата-тата, рата-та,
пришла ку нам самота,
стала собі на поріг
і гварить мі, же то гріх,
кедь про ню так чіню мало,
бы в мі гллубше сперла жало.

Заманчіво сайґа гварить,
же властнить ту малый барик,
де бы нам двом добрі было.
Бы в мі чутя не застыло,
повідам, няй місто кексы
нукла ласкы, а не скепсу.
Вна ся нато такой змече,
мімо кровли ніч не хоче.

Што з нєв перекрочу поріг,
в голові мам гіркый орїх,
в котрім хробак без устанку
мішать мозгову мачанку,
ллїють ся до нєй з пасїі
гаді отворны сперміі.

Знате вы, кедь на поета
змерьку надыйде планета,
коли на приватну парті
зазве послів жытя й смерти,
в ділнях властной алхіміі
таймства вічности пробіе.
Товды про ласку й самоту
замінить гіркость солодкотов.

Сам не знать, што з того буде,
няй собі гугнявлять люде...
Раз можно бівшы чародїі
обвинять го з біґамїі,
но він лем пробовав, як все,
ці з того є дакый хосен.
(Та вы будьте без проблемів
й присвятьте ся іншій темі.)

Рата-тата, рата-тата,
не мам з себе про ся брата,
кладу голову на клата,
уж ем сам собі не рад,
няй дашто заробить кат.
Ту зниодкы сестра ласка
зьявить ся ті і ня гласкать.
Жывот стварять пества пестры:
страчаш брата, стрічаш сестру.
Оперла ся коло плота,
штось о высшых чувствах мотать
і гестікулуе з далькы.
Не струже сі із ня шалькы?
Є то, хлопці і дівчата,
гра про краля і про ката,
я вшак залюбив ся знова.
Вага слова ту – нулова
і повів бы-м щі кус веце,
та не зраджу щастне сердце.

Все ліріков є самота,
епіка ся по ній мотать,
хоче вывершити дію.
(Ласков або трагедїєв?)
Хоць есь слова чародїльник,
маш пак з того бордель в ділні.
Так смуток, радїсть або кров?
Пек бы ім був, пек бы ім був!
За фірганков штось ся рушать.
То самота тайні слухать.

Дексферметразін¹

Поезія є змія,
як раз запустить до тя їдь,
все пак ся в тобі звивать,
но ты за нєв ай так лем їдь.

Кров стишкарім по ночах ссе,
недотулены дівкы будить.
На гуслі рот мінить усе,
кедь речують красні люде.

Поезія є гейша,
ты ся од нєй не выкручай,
все хоче быти перша,
сторакий іскапарить чай.

Тісяч малых болестей
ятрить душу днєм і ночов.
Бируеш їх понести?
Слово помочі ті хоче.

Поезія як вітор
аж на дні глубокой студні,
што звїздам чела вытер
й черить воду в гллубці чудні.

Выручай з мізерїі,
забий в нас планы духы,
но книжков поезїі
не захочте бити мухы.

Міцне ті вадить ехо,
маш про ню у мысли тісні?
Попробуй быти тихо,
сама взве ся ті наїсні.

Кедь дві хотять єдного

Кедь дві хотять єдного,
а він лем єдину,
же з ласков май ся минув,
даш кому за вину?

Смотрю на шыроке небо
через мале облача,
роззвїздити бы в мі треба
тото, што хтось колись начав.

Же носиш в хмарах сердце,
не глядай в нїм сонця луч,
як бы-сь хотів співу веце,
й збачіш лем гуслєвый ключ.

Кедь дві хотять єдного,
а він лем єдину,

¹ дексферметразін – лік, психотронікум

же з ласков май ся минув,
кому даш за вину?

Проходжать ся в тобі хтоська,
запалює щастя сны...
Роб, бы были вчера, днеська,
на довгы дні все ясны.

Журавы із Америки

Журавыкы з Америки
крылами трутуть воскы звїзд.
Круканя радїстне чути
над простором родных гнїзд.
Край предкїв із вышав узрїли,
хоць земля невелика,

бо жые Русин на квадратнім
лем центїметрї світа.

Чуй ся, жураве, могутнім,
як єсь в роднім краю,
ведь вшиткы файты великы,
лем о тїм не знають.

Суть люде із душов журава
і світом двоїстым:
єден вхабляють за морєм,
в другім звияють гнїздо.

Змачають крыло выхлянуте
в каламарю ночі,
як свине день, в новій земли

силу дадуть очі.
Ген, в Пенсілвенїї, повіджете
словом материньскым
правду, котру сьте відїли
в Бескїді русиньскім.

Хоць світ пестростїв все цвинув
і люде – неєднакы,
ваше круканя, ту міле,
бо сьме вспїл Руснакы.

*(Штефан Сухый: Трете крыло,
Свиднїк: Здружїня інтелїгенцїї
Русинів Словеньска, 2014, ІСБН
978-80-971779-1-1, 6-41с.)*

Емїл КУБЕК

Єдна стрїча

Стою на перонї желїзничного штаціона. Де ся чоловік попозерать, всягды повно народа, главно жен: бабкы із сивыма головами, молоды дївчата з пант-ликама у волосю і немало дїтей. Хлопи суть в роботї: дорогїтна велика, роботу не мож зохабити ани день, жебы родина нужду не терьпіла.

На краю перона начальник міста, пару войнових ветеранів з єдным старенькым капїтаном, і найлїпша містецька музика. На улїці під штаціоном делегацїї братств, сполчностей, обществ під своїма прапорами, а по боках улїці – сила народа. Каждый має в руцї штатный емблем: звїздну триколору.

Кого чекають з таков парадов? Президента, губернатора, сенатора? Ніт! Іщі славнїших мужїв. Своїх сынїв, родину – героїв, што ся вертають із поля битвы! Не єден зістав у чужїм краю, положыв свій молодой живот за честь отчїзны. Родина не увидить веце єго грїб. Не єден ся вернув домів навїкы скалїчений. Як їх не прияти з почливостїв, кедь они ся за честь отчїзны жертвовали.

Люде нетерпезливо позерали на шыны. Час уж перешов. Дашто ся стало? Сердца ся затрепотали.

В єднім кутї стоїть молоденька, але блїда жена, на руках тримле штирирічного хлопчіка. Очі ей горять блиском радости, а попрязно позерать горї коляїв. При нїй старша жена, ей мати. Заспокоючо погладить голову своєї дївкы і неспокойного внучїка.

***

Історія той фамелїї не каждоденна. Анна, єдина дївка вдовїцї Мартїнової, хоць красавїця, і не бїдна, і веце важеньх спросатарїв мала, проти волї своєї матери оддала ся за Алексїя Петрова.

Хлопець шумный, усиловный, робїтный, але барз легковажный. Як о нїм говорять єго приятелї: „Барз

доброго сердца.“ Пару місяцїв робыв, шпоровав, одкладав грошы. Камаратам здалека ся одступляв з дороги. Але тоты знали о єго слабости: кликали гу ку собі, а кедь просьбы не помогли, высїяли го як боягуза і скупердягу. А як ся раз меджі них дістав, забыв о вшиткїм, а свої грошы до цента прогуляв, прогайновав... По такїй гульнї, кедь ся вытерезбїв, добрі о стїну не бив головов, давав собі вшелїякы мена, але і плакав.

Окрем того, ништо на нєго не знав нияку підлость, нечесть. Він добрый хлопець бив, але не мав сталый і певный характер.

Мїстецькы дївчата ся з ним радо забавляли, він нїгда не оскорбыв жену даякыма грубыма словами, знав забавити сполчність, а барз добрі танцївав. Кебы не тота нещастна легковажность, то ай тота найбогатша дївка бы была охотна ся за нєго оддати. Він о тїм добрі знав, зато ся не занимав ани з єднов важнїше, сам ся себе бояв, же при нїм жена не може быти щастнов.

***

В літї перед шестїма роками ай він був притомный на єднім пікніку. Алексїй, як правило, бив найлїпше облеченый, пізно до пообїдя, кедь уж хлопи мали під шапков, він, окрем воды, не мав в ротї ани капку палїнкы, але зато прязно і міло бісїдовав з дївчатами. Кажду познату вытанцївав. Незнамы дївчата дали собі го представити. Добрі ся з ним бавили.

Перед вечером почас одпочїнку, при музикантах, стародавны камаратя, з котрых уж не єден бив добрі підпитый, обступили Алексїя і нагваряли го, жебы сі ішов з нима выпити. Дївчата ся на то позерали і чекали, ці ся дасть перевести. Подаєдны го сановали, а дакотры ся му высївали. Єдна з дївок,

о котрій знали, же Алексій ся ей любить, так повіла: „Хоцьбы був єдиний на світї, за такого слабоха я бы не пішла!“

Анна Мартін, хоць нігда з ним не раховала, ай так го сановала, бо в тот день він з нёв найвеце танцёвав. Зато ся выбрала ку музикантам, кедь Алексій був уж меджі камаратами, якы насилно го тягали к барі. Музыка заграла. Анна сміло приступила к Алексієви і повіла му:

– Пане Петров, вы сьте ня позвали на тот танець. Пак можете з нима пити!

З ненавистёв попозерала пиякам до очей. Алексій ся вырвав змеджі них, стис руку до пясти і злостно їм повів:

– Голодранці, уж сьте прожерли свої грошы, і мої бы сьте хотіли? На мою честь, хто іщі раз ся ку мі приблизить, очі му выбю!

Тоты ся розреготали і зась пішли к барі. Алексій танцёвав з Аннов. Стис ей руку:

– Слечна Мартін, сердечно вам дякую! – і ніч веце.

Музыка перестала грати, танець ся скончів.

– Барз тепло, – говорить Анна. – Не одпроврадили бы сьте ня ку озеру? Там є моя мати. В холодку під стромами холодніше.

Алексій без слова ішов за нёв задуманий. По часі она каже:

– Чом ся камаратите з тыма людми?

– Не камарачу ся, слечна, уж веце як пару місяців ем не був з нима... Знате, слечна, я не мам никого. Родічі давно повмерали, една тета-вдова ня виховала. Добра была, як родна мати. Перед пятьма роками умерла... Я жыю лем у чужіх людей, – Алексій говорив тихо, з тупым голосом і з великым жалём.

Анна роздумовала: „Кебы не моя мати... Може бы і я выросла, як дакотры мої легковажны камараткы. Можу я го одсудити, сироту?“ Збоку на нёго попозерала. Віділо ся ей, же в очах має слезы.

– Чом ся не ожените?

– Чом? Взяти собі таку легковажну, як я сам? Гм... Вы сі думате, слечно, же я о тім не роздумовав? Што бы з нас было? О серьёзній дівці із моїх знамых ани не роздумую. Бою ся сам себе!

Пришли к озеру. Вдова Мартін лем з малым кывнутём головы прияла поздрав Алексія, обернула ся хребтом к нёму і повіла своїй дівці:

– Подь, дітино моя, зо мнов. Што-сь ті мам повісти.

Петров порозумів, же вдова сі не желать приятельство з ей дівков, без слова ся поклонив і з терьпкым усмівом ся пустив прямо ку малій станіці, жебы ся о пів години влаком вернув домів.

Дотерность ёго старых приятелів го назлостила, але не був оскорблений, лем позиція вдовы Мартіновой барз заділа ёго сердце. Сів на лавку. Чекав на влак.

– Підеме домів, – говорить мати своїй дівці.

– То про Петрова? – просить ся Анна.

– Ніт! Голова ня болить!

Анна знала, же маму нігда голова не болить, але ай

так не повіла ніч. Іщі дакус побыли меджі знамыма і пустили ся ку штаціону, а за нима ай іншы, котры іщі завидна хотіли ся домів дістати. Влак якраз пришов, вшыткы ся горнули до купе, жебы мали місце. Анна у великым навалі ся одлучила од матери і сіла до другого купе. Лем што сіла і попозерала вон окном, як єден хлоп сі попросив доволіня ку ній сісти. Анна ся обернула і попозерала до Алексієвой твари. Він ся занезнав і хотів одыйти дале.

– Прошу, пане Петров, сідайте ку мі... Моя мати ся мі стратила. Може сидить в другім купе, зо знамыма.

Петров сів, але ніч не гварив довший час, покы она не прогварила к нёму.

– Што сьте так тихо? То не мате во звыку.

– Ваша мати не хоче, жебы я з вами говорив.

– Так є! Не хоче, жебы я ся з легковажным Петровом камаратила, але не сперать мі говорити з порядныма, серьёзныма молодыма людми.

***

О пів рока была свадба і проти материной волі. Анна была спокійна з Алексієм. Ліпшого мужа собі ани не могла жадати. Він нелемже ей любив горячо, але був ей вдячний, же спомеджі вшыткых собі выбрала ёго. На руках ей носив, як говорять. Без нёй ани на прогулку не ішов, а тым менше, на даяку забаву. Аж сама свекра го любила як властного сына.

Лемже дябол не спить. По року щастного манжелства Бог пожегнав їх з красным хлопчіком. Алексій не хотів великы хрестины – штось неприємне предчувствовав – но ай так хрестных родічів і найблизшу родину своїй жены треба было закликати на гостину, к чому ай який-такый напиток мусили заобстарати.

Алексій пришов з роботи, повечеряли, порадили ся, што і кілько мать принести на хрестины. З тым ся позберав, збіг до найблизшой рештавраціі по напиток. Там нашов коло бары своїх старых приятелів. Тоты, як го збачили, з великым криком го привітали. Гратуловали ку отцовству, такой двигали тост на ёго першородженого сына і ёго родічів. Алексій ся чув силным і певным проти той спокусы, з великов радостёв подяковав за вінчованя, але выпити не хотів. Панькають, нукають го. Ніт! Зачінають ся з нёго высмівати:

– Лем єден! Лем кедь ті свекра не заказала!

Свекра му не заказовала.

– Не выпеш сі з нами, ани на здоровя твоёй жены і сына?

Заганьбив ся, і... выпив! Першы штаперлик по двох роках! А жебы го не поважовали за скупого, вернув то, што дістав, розказав і він по погаріку каждому. Они ся затяли і без нёго не хотіли выпити. І так він, під впливом того першого погарика, чув ся завязаным выпити і другый...

Камаратя, тіпічно про пяных, вискали, підскаковали коло нёго, ціловали го і пили дале з ним ведно!

Анна даремно чекала на мужа, гірко плакала. Вно-

чі мусили ку ній кликати доктора. Дістала горячку. Мама ей тїшыла, як могла.

Алексій над самым раном п'яний, як чік, дотрепав ся до мів. З бідов нашов спалню, облечений ся шмарив на постіль і заспав, як дрынно, до самого полудня. Кедь ся пробаторив, попозерав ся по спалні, не знав, де ся находить, не міг ся з того спам'ятати. Голова го страшно боліла, невысловна жажда го ніщїла. Быв барз хворый. Потім ся розпам'ятав. Днесь рано мали ёго сына хрестити, а він? Попозерав на себе, анцук і кошуля забруднены, зазрів до зеркала, аж сам собі був противный! То я ем тот шкаредный пияк в зеркалі? Счорніта тварь, каламутны очі, фуй! – сплювнув.

Што теперь? Піти за женов? Перепросити ей? Зыйти ся із свекров? Похрестили уж дітину? А він п'яний до безтямки лежав! Фуй!...

Отворив окна. При свіжїм воздусї одчув, який гнусный смрод ся валить вон з комнаты і як паскудно смердить ёго облечїня за віскі, за дымом смердячо-го догану!

Што теперь? Окупав ся, облїк ся і одважно вступив до спалні своєї жены. Она там не была. Попозерав на годинку. Єдна пообідї. Дїтина мала быти о девятїй похрещена. Підслуховав, ці позваны гостї іщі ту. Всягды тихо. Зышов на нижный шток, отворив дверї до світліці.

Фірганки спущены, ледва міг в полотмі розпознати предмети. На канапі лежить ёго жена прикрита, при ній кочік ёго маленького хлопчіка, а в креслі сидить мати. Такой встала з кресла і по палцях ся приближыла к Алексїєви.

– Тихо! Теперь мало уснула. Доктор був вночі при ній! – шепче му свекра і спокійно го вытисне до кухні.

– Про мене!... А дітина?

– Похрещена.

Ніч му не вычитала. Він відїв на ей блідїй твари і выплаканых очах, же барз терпить про ёго легковажність. Не знав, што має робити. Перепрошувати, плакати, обвинёвати ся, обіцяти поліпшїня? Быв барз нещастный. Не міг ся дале стримати. Тихо приступив ку женї, клякнув к ній і чекав. Ёго очі привыкли к полотмі і відїв, же Анна уж не спить, а позерать на нёго, слыза за слызов ся котулять долов тварёв. Мати пришла к ній і зясь сіла до кресла.

– Анночко моя, ангеле мій страдалный, одпусти мї!... не знам, як ся стало... Я страшно терплю і покутую за мою слабость.

Лемже она му не одповідала. Цїловав ей руки, обвинёвав ся, проклинав свою легковажність, обіцяв, же ся поліпшать... не одповідала, лем тихонько плакала.

– Про Бога, прошу вас... проклинайте ня, вынадайте мї... бийте ня по твари, заслужыв ем...

– Ніт, Алексїю, – повіла мати тихонько. – У нас то не было звыком. Я моєму небїжчікови почас двадцятьштырєх років нїгда прикре слово не повіла, ани

він мї... не было треба. Ани моя дівка од мене не чула плане слово... Ты ся сам мусиш дати до порядку... Ты уж не сам свїй. Ты уж отець. Твоя дітина не сміє відїти злый приклад од своїх родічів, од своего отця.

Лагодно, спокійно бісїдовла стара, а з тым вышла з комнаты, охаблячі дїтей самых. Він дале клячав і перепрошовав жену. Анна го погладила по голові, але ани слово не могла выповісти. Наконєць встав і пішов горї, до своєї спалні, де уж мама вшытко выпрятала. Там ся шмарив на постіль і плакав, покы лем свекра го не закликала на вечерю. В кухні было простерте про них двох.

– Можу піти к Анні?

– Ніт, сыну мій, зясь дістала горячку. Доктор приказав ей хранити ся од каждого непокоя. Дай ей час, жебы ся успокоїла.

– Мамо, дорога, кедь ся з дакотрым стрїчу, стане ся нещастя!

– Ніт, сыну мій. Не обвинюй своїх камаратів. Сам єсь на винї.

На другый день ішов скоро до работы, Анну і дітину не відїв, аж пообідї. Ліпше ся уж чула, але была барз слаба. Зясь ей перепрошовав, але она не могла к нёму пробісїдовати, бо такой ся розплакала. Не третїй день уж встала, але была смутна і мало-што говорила, тварь ся ей лем тогды розьяснила, кедь дітину дозерала.

***

Світова война тримала. Много молодых людей ся дало зверьбовати до канадського войска. Брїтськы агенты глядали до своєї армады способных мужів.

Алексій ся ганьбив попозерати на світ, і до работы як кебы крадом ходив, лем жебы ся із знамыма не стрїтив. На четвертый день по хрестинах вечур перезерав містны новинкы, а на своє міле зачудованя прочітав там єден сатїрічний стишок о єднім молодім вітцєви, який ся так зрадовав дарункови довгодзєбого боцана, же утік од колыскы своего першородженого до рештаврації, а там пропив вшыткы на хрестины порихтованы грошы. В часї хрестин своего сына вшыткы позваны были на гостинї, лем отець нїт, бо дозерав бару. Зато ся з істотов пророкує сынови новохрещеному, же ся стане достойным наслідником своего отця, при барї... і він. Алексій новинкы згужвав і шмарив до кута. Кров у нїм застыла. Хопив ся за голову: таке руганя! Ганьба на цілу околіцю. Нелем пропили, прогайновали ёго грошы, але зруйновали і ёго родинне щастя, та іщі го по новинках волочать. Ганьба, гнів, забытя засліпили ёго розсудок. Выняв револьвер із столика і приміряв на слыху.

– Ніт, наперед ся з ними поряхую...!

Лем так, без калапа, з револьвером в руках, выбїг на улїцю. З того боку, де ся він понагляв, весело сміючі приближыли ся дівчата з фабрыкы к ёго дому долов улїцєв.

– І тоты ся уж із мене регочуть...

Ганьбив ся перед нима і скрив ся за балкон. Тоты ся не з нёго сміяли. Покры перешли попри ёго домі, він ся мало утишив, опамятав ся.

„Хто винный!“ – думать собі. – Кому ся помстити? Таким способом іщі векша ганьба впаде на голову і зясь ся пустив на улiцю. Жена із своїм тихым, смутным голосом му гварить:

– Алексію, вечеря на столі!

– Дякую, я не голоден... О годину буду дома... Гуд бай!

При дверях іщі подумав: „Ніт, дале ту уж не можу зістати.“

***

Скорым кроком ся пустив горі містом, вошов до канцеларії канадського воєньского агента і дав ся зверьбовати. Підписав контракт, дістав тікет на влак до Нью Йорку, а на шыфу – до Галіфаксу і пятьдесять талярів на путь.

– Пане Петров, ґратулюю! – повів агент. – Я вірю, же в короткім часі будете офіціром. – Завтра, прошу, прийдьте ку мі о четвєртій, а на пів п'яту підеме влаком з іншыма. Ґратулюю!

Алексій ся спокійно вертав домів. Кєдь пришов перед двері свого дому, якось ся му тяжко зробило на сердцю. Стояв довше перед дверями. Што і як тепєрь? Іти ку жені і повісти просто, же ся зверьбовав? Зохабити родину без слова?

Мама го через окно збачіла і так говорить Анні:

– Дітино, не гнївай ся вєце на нёго. Подобрийте ся. Він тяжко покутує за свою легковажність. Стоїть при дверях, а бідный ся уж ани не насмілює до дому вкročіти.

– Мамко, я го ай тепєрь горячо люблю... Я ся на нёго не гнївам. Одпустила єм му. Є мі го жаль... Він зато не може. Мало потерьпить, а о день-два зясь будєме жыти щастно, як передтым.

Алексій вошов прямо до своєй комнаты, засвітив світло і довго ходив горі-долєв. Двигнув новинкы, выгладив їх і з нима ся пустив ку своїм. Без слова дав Анні новинкы і вказав на стишок. Она го прочітала і мовчкы передала матери.

– Алексію, сыну мій! – говорить мама. – Што тя мучить? Твоє мєно не было спомянуते, а кєбы ай, приймай то як за покуту. Ты бы не одсудив другого так істо? Мы тя уж не одсуджуєме. Кєдь мы спокійны, та чом ты ніт?

– Я уж довше не можу знести тоту ганьбу... я ся дав зверьбовати...

– Іщі і тото... Алексію!... Чом?... – говорить Анна і попєзерать на нёго із зострашєным поглядом. Клякла ку колысці, закрыла сі руками тварь і од жалю ся зачала трясти як в горячці.

– А ты бы зохабив своє дітя, жену свою? – просить ся мама.

– Мою плацу я вам пошлю до остатнєго цєнта!

– Ніт, не посылай, сыну мій! Мы мамє з чого жыти,

– повіла мама і пішла до кухні.

Алексій приклякнув ку жені своєй, взяв єй тварь до долонєй, сціловав єй слызы з очєй.

– Анночко, сердце моє! Не гнївай ся уж на мене! Я іщі гірше хотїв зробити в моім забытїю. Тепєрь за вшытко іду покутовати.

– Ты мав ту покутовати за вшытко: в ласці, коло мене і коло нашой дітины... Як я пережыю тот цілый час?... Боже мій!

***

На другый день Алексій одышов до войска. Із Канады го такой перевелили до Британії. Лєм што го выекзерціровали, такой ішов на фронт. Спочатку писав частіше, але з фронты писма рідко приходили. По році дістали од нёго справу, же є здоровый і же ся став поручіком. На то пів рока ніч о нїм не было чути, а з того часу уж ани плаца не приходила, котру складовали на мєно малого хлопчіка, тыж Алексія.

Анна на третій місяць ся замєстнала у єдного адвоката як писарька, а пак на ёго рекомєндацію дісала місце на главнім суді. Малай Алексій, котрого дозєрала бабка, ріс як з воды.

Анна барз пережывала. Вєце раз ся інтерєсовала на велительстві о свого мужа. Аж по півроку дістала одповідь, же в єдній битві, при Амєнсі, пропав без сліду. Ёго велитель з великым узнанєм писав о нїм. Аж кінцєм 1917 року дістала справу через Червєный хрєст, же був ранєный при Амєнсі, дістав ся до нїмєцького плєну, а тепєрь ся чує добрі. Про Анну тото была велика потїха: ходем же жыє!

***

Америка тыж вступила до європской войны. Супис мєн забитых, поранєных наших вояків був величєзный, но, перємогу нашы уж од зачатку сі забезпєчили. Нїмці зачали одступати. В Кілі флот ся збунтовав, выбухла револуція нїмєцькых войск. Кайзер втік до Голандії, Нїмці зложыли зброю і были одказаны на мілєсть своіх противників, vzdали ся. Пленных, мєджі нима і Алексія, пустили на слєбоду.

Нашы войска ся вертали. На їх привітаня зышли ся людє. Не буду описовати цілу славу, почливы самы брали участь у тых подїях. Мы ся вернєме к нашим знамым.

***

Пані Мартін з єднов руков гладить свою дівку Анну, свого внучіка, а в другій руці тримлє букєту квіток про Алексія. Він нєлєм муж, отець і єй сын, але і герой. Забыли на вшытко траплїня, лєм бы го чім скоріше привітали, стисли му руку.

Очі молодой жены червєны, выплаканы. Кілько слыз, жалю і журы ся з них пролляло, а тепєрь плачє од радосты, надїї. По при выплаканых очах схуднута тварь выжарує радость, а на устах усмів ласкы, одданосты. Кєдь перед штирєма днями од нёго дістали телеґрам, же шыфа щастливо приплавала к берєгу

родной отчизны, а по выбавліню воєньских формаліт за пару днів буде дома, кедь з ласков го приймуць назад, уж не мала веце терпезливости на роботу. Подяковала за роботу і приготовляла дім на пріятя свого мужа!

Якы то довгы-предовгы дні были! А тотя послідня ніч? Не мож было ся дочекати рана – теплого, світлого, радостного рана!

А теперь ту чекать з дітинов і мамов на того, з котрым в такім жалю ся розстала на довгы штири роки, жебы щастя знову обновити!

Влак здалека затрубів, а з гримотом ся штотраз веце приближовав. В окнах ся усмівали тварі вояків. Шапками махали. Влак із силным тормозом ся заставив, музика заграла, народ вискав од радости.

На гарадічах єдного вагона ся обявив шумный офіцір, пороззерав ся быстрым поглядом по людех...

– Анна, дїтя, наш Алексій! – закрічала мати.

Зняла з рук материну дітину, енергічно ся пробіла через заступ людей, подала хлопчікови квітки до ручок, положила го на землю.

– Ідь, дітинко, привітати свого отця!

Люде стихли і музика перестала грати. Вшиткы ся позерали на прекрасну сцену!

Дітина ся роззерать по вояках, глядять очіма свого отця, о котрім му мамка тілько розповідала і котрого спознати не годна. Єдна жена наголос повідать:

– Золотенькій, іщі не познать свого отця!

Алексій збачів хлопчіка з бабков, розпростер руки к дітині, а оно, сміючі ся, біжыть к нёму! Стовки очей ся наповнюють слызами, стовкы сердець радостным отцёвским чувством ся затрепочуть, стовкы материньских рук з ласков ся складають, як кебы на благородну молитву.

– То твоя дітина!

– То твій отець!

Алексій притулив к собі дітину, а ёго мягоньке

тілце му додавало силу на бой зо животом, ёго маленька душа великы думкы му шептала до души отцёвой.

– Я – твоя кров! Я – кість із твоёй кости, я доповніня твого великого „я“. Я часть твоёй души, я продовжовач твого живота. Ты про мене, а во мні, про твою будучность маш жыти, трудити ся...

Силны руки притисли дїтваку к бючому отцёвскому сердцю. Алексій з вдячностёв попозерав на небо, як кебы жертву складав. Тому, хто по такій біді дав му ся того щастя дожыти. Він ся гордо попозерав по притомных, і з ласков на свого малого чоловічка на руках. Очі му світили радостёв і говорили без слов: „Позерайте, чудуйте ся, то є мій сын, а я ёго отець, ёго покровитель.“

Тото вшытко ся стало в єднім моменті. Алексієви очі ся вперли до двох мілых, радостных очей своёй жены, а уста лем тілько могли выповісти, сміючі ся через слызы:

– Мій Алексій!

Алексій чув в них любов, довіру, спокій і одданость. Таким щастным ся не чув ани на своій свадьбі. Він поціловав руки матери, а так своій жені. Она почервеніла, але перед вшыткыма людми му наставила уста на поцілунок.

– Алексій! Мій!

Люде радостно, але тихо на них позерали. Алексій на руках із своїм сыном, по обидвох боках – жена і мама. Музика зясь заграла. Люде закрічали: „Гура!“ і славностно провадили свого героя під тактами патріотічного походу – до нового живота, до новонародженого щастя.

(Еміл Кубек: Єдна стріча. Выбране з прозы, Пряшів: Світовий конгрес Русинів, 2007, ІСБН 978-80-88769-81-1, 59-69 с.)

Выголошенный

6. Літературный конкурз Марії Мальцовской

Од **2. септембра до 25. новембра 2019** Сполук русиньских писателів Словеньска у сполупраці з Академієв русиньской културы в СР і Інштїтутом русиньского языка і културы Пряшівской універзїты в Пряшові выписує **6. рочник Літературного конкурзу Марії Мальцовской** на найліпшы творы в области поезїї, прозы, есеїв і драмы в літературнім русиньским языку.

Орігіналны літературны творы в розсягу од 10 до 20 сторінок тексту (дотеперь нігде непублікованы) може послати на адресу: **ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., Інштїтут русиньского языка і културы ПУ, уліця 17. новембра ч. 15, 080 01 Пряшів** каждый автор од 18. року свого віку, жыючій в Словацькій републіці. Конкурз є анонімный, то значить, же каждый автор до обалкы з літературным твором вложить іщі єдну заліплєну обалку, в якій буде ёго мєно, призви́ско, адреса і фотопортрет. Обалкы з мєнами і призви́сками будуть розбалєны председом пороты по оцініню конкурзу (буде го оцінёвати тройчленна порота). Выголошіня выслїдків конкурзу ся одбуде в посліднім тыждню децембра 2019. Найліпшы роботы, выбраны одборнов поротов, будуть наслїдно оцінены і опублікованы в часописі Русин.

Приправный выбор літературного конкурзу

Зачінають навчання русинського і мадярського мови про урядників

На Словачії мов в останній часі зліпшує аплікація мовних прав у скоро кожній області. Мовні права народностних меншин муть основов всокочіня і розвитку їх ідентичности. По новім будуть і штатны урядници здобувати освіту, жебы годни были комуніковати в мові народностной меншини.

В змыслі закона може обчан Словачії в комунікації зо самосправов або штатнов справов хосновати в устній і писемній формі мов меншини. Жебы тото право могло быти практизоване, треба, жебы была соєдинена термінологія в меншинових мовках, жебы были доповнены хыбуючі двойязычны формуларі, і жебы были урядници, котры мовком меншини годни комуніковати.

Уповномочений мовды Словацькой републіки про народностны меншини і етнічны группы Ласло Буковський мов довгодобо снажить, жебы тоты барьеры при просаджованю мовних прав были елімінованы, і жебы мов глядали оптималны рішіня. В тых намагах мов досяг далший історічний крок, як інформує офіціальний сайт уряду уповномоченого. Од конца мая мов зачінають із школінём штатных урядників під назвов *Розвиток мадярско-словацькой і русинско-словацькой білінгвалной компетенції в адміністратівнім штлі*.

Навчати мов буде в мадярських окресах і в єднім русинськім окресі

(позн. ред.: окр. Меджілабірці)

„Першы крокы у розвитку освіти і в меншинових мовках были реалізованы в минулім році, коли на ос-

нові ініціативы уповномоченого мов до Выглашкы Уряду мовды СР ч. 126/2017, котров мов встановлюють деталы о освіті штатных урядників, закомпоновала і можность компетенчного навчання в мові народностной меншини,“ інформує Уряд уповномоченого мовды Словацькой републіки про народностны меншини.

За останній період Буковський ініціовав дакілько мултілатералных іднань з Міністерством внутра СР, Факултов середнёевропських штудій Універзیتی Коштантаїна Філософа в Нітрі і Інштїтутом русинського мовка і културы Пряшівской універзیتی в Пряшові, з цілём найти оптималны механізмы про мовкове навчання урядників.

В змыслі заключінь споминаных іднань компетенчне навчання в мадярськім мові про окресны уряды Шаля, Галанта, Сенец, Новы Замкы, Комарно і Дунайска Стреда зачінають кінцём мая і буде тырвати приближно місяць. Окресы Рїмавска Собота і Рожнява будуть мати курзы в місяцях септембер і октобер. Цїлково бы навчання мало абсолвовати 59 урядників.

Мовкове компетенчне навчання в русинськім мові про вісем урядників буде проходити в просторах Окресного уряду в Меджілабірцях (што є єдиний офіціальний русинський окрес на Слова-

• Русинська назва на таблі Міського уряду в Меджілабірцях, в єдинім місті на Словачії, де мов ку Русинам приголосило выше 20 % єго жытелїв.

кії) в місяцях септембер і октобер.

Буковський думать, же ефективна і отворена верейна справа мусить служыти каждому обчанови і незналость языка не сміє быти барьеров. Вірить, же в близкій будучности ся така форма освіти державных урядників наштартує і в інших резортах.

Од минулого рока ся перекладать легіслатива

Припоминаме, же од 1-го фебруара 2018-го року была зряджена уповномоченым про народностны меншыны і етнічны группы Порадна група про забезпечіня гармонізації практики з чінным зако-

ном о хоснованю языків народностных меншын. Має пять окремых секцій: про мадьярський язык, про русинський язык, про ромський язык, про український язык і про німецький язык. В русинській секції суть членами Анна Плішкова, Петро Медвідь і Мартін Дуфала.

Секції в минулім році зробили першы переклады словацькой легіслативы і в тім році работы продовжують дале. Переклады в споминаных языках суть к діспозіції на порталі Slov-Lex, што є офіціальний правный і інформачный протал.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

По русиньскы прибувають уж і означіня желізнічных заставок

По двойязачных означінях желізнічных штаціонів на Словакії зачінають ся обявлёвати і означіня желізнічных заставок в языках народностных меншын. До практики ся тым діставать новела закона о желізніцях Словацькой републікы, котра была схвалена у фебруарі 2019-го року.

Кедьже дотеперь были двойязычно означованы лем штаціоны желізнічного транспорту, по русиньскы было означене лем місто Меджілабірці. Мадьярська народностна меншына мала означінь омного веце. Теперь придуть далшы русиньскы табліці.

Од Великого Белу аж по Меджілабірці

Вже у 2017-ім році Міністерство транспорту і будованя Словацькой републікы запровадило до практики пункт, котрый ся находив і в Програмовім выголошіню влады Словацькой републікы. Влада ся втог-

ды завязала вирішити ку спокійности меншын довгы рокы нерішану проблему двойязычного означіня желізнічных штаціонів, де жыє понад 20 процент жителів, котры суть членами дакотрой із державов узнаных народностных меншын. Но двойязычны табліці (в словацькім языку і в языку народностной меншыны) ся подля того выголошіня могли реалізовати лем на желізнічных штаціонах.

Схваліня новелы закона о желізніцях Словацькой републікы уможнило означіня і малых желізнічных заставок в языку народностной меншыны. „Новелі-

• Желізнічна заставка у селі Красный Брід, Меджілабірського окресу на Словакії, в яким жыє выше 20 % жытелів, котры при посліднім списованю людей у 2011 році ся приголосили ку русиньській народности. Зато тотта заставка дістала уж і русиньску назву.

зація із ділні міністра транспорту Ершека завершыла процес означіня желізнічных штаціонів і заставок од Великого Бєлу аж по Меджілабірці,“ написав у фебруарі Ласло Буковскый, уповномоченый влады Словацькой републіки про народностны меншыны і етнічны групы.

Двойязычны означіня будуть зреалізованы до децембра

Уж в першій половині 2019-го року, по схваліню новелы закона, Желізніці словацькой републіки (Železnice Slovenskej republiky) приступили ку реалізації двойязычных означінь желізнічных заставок.

„На основі установлїнь закона, інструкції міністра транспорту і будованя, і наряджіня генералного директора Желізніць Словацькой републіки (ЖСР) зробили робітници ЖСР баданя з цілём ідентіфікації можности іншталації означіня желізнічных заставок у языку народностных меншын подля містных условій і про выпрацованя єднотной пожадавкы на забезпечіня выробы і доданя табліць з означінем назвы в языку народностной меншыны,“ інформують желізніці на своїм офіціалнім інтернетовім сайтї.

Означіня были наперед реалізованы на двох трасах – Бановці над Ондавов – Великы Капушаны і Братіслава – Дунайська Стреда – Комарно. На тых штаціонах і заставках прибыли мадярскы табліці. Термін реалізації був до 31-го мая. Як сайт ЖСР далше інформовав, означіня далшых транспортных пунктів має быти реалізоване найпізніше до 15-го децембра 2019.

Севериян КОСОВСКИЙ, ЛЕМ.фм

Креницкій ювілей «Бесіды»

12. липця/юлия 2019 рока до Крениці зышли ся представники русиньскых медий, організаций, активісты Стоваришыня Лемків, запрошены гости і чытачы газеты «Бесіда». В тот ден найстаршый лемківскій часопис по 1989 році святкувал 30. річницю од выданя першого номера.

Більше як три години тырвал програм, в рамках котрого были выступліня запрошених гости, доповіді, споминовы дискусиі, як тіж концерты солистів і фольклорного ансамблю з близкой Пряшівской Руси.

Час споминів, час зворушыня

Перша част ювілею присвячена была споминам на основаня часопису, котрый од початку веде **Петро Трохановскій**. Подію одкрыл, будучы конферансьєром, секретар Головного Заряду Стоваришыня Лемків – **Севериян Косовскій**, якій привитал публику з радїстным торжеством, желаючы приемного обзєраня програму. Попросил він забрати голос **Андрія Копчу**, ведучого СЛ, організації, котра од самого початку єст выдавцьом «Бесіды» і котрой єдном з головных ціли было сохранили лемківскій язык. Про-

Заставкы уж і по русиньскы

Перша русиньска табліця в рамках означованя желізнічных заставок в тых днях вже прибыла і в **Краснім Броді**. Як інформовала **Івана Поплугарова**, шефредакторка Одбору комунікації і маркетингу ЖСР, **русиньскы табліці на заставках бы мали быти осаджены до конца августу 2019-го року.**

На трасі Гуменне – Меджілабірці бы мали быти означены желізнічны заставкы **Нижні Чабины, Вышні Чабины, Суків, Монастырь (заставка в Краснім Броді), Красный Брід**. Меджілабірці як желізнічний штаціон вже двойязычну таблічку має, **прибыти бы мала табліця на заставці Меджілабірці-місто. По році 2021 бы мали быти табліці** подля выслїдків перепису жытелїв з 2011-го року (кедьже теперь ся іщі все языковы права практизують подля выслїдків перепису жытелїв, котрый ся робив у 2001-ім році) **іщі в Радвани над Лабірцём і Воліці. Покля бы ся в Полаті перед Лупківскым тунелом обновила заставка, русиньске означіня бы мало і того село.**

Подля мапы словацькых желізніць бы по 2021-ім році могли прибыти і дві заставкы з русиньскым означінем в окресі Стара Любовня. **Тоты заставкы бы могли быти в Чірчу і в Орлові.** В інших окресах, в котрых суть русиньскы села, будь не є желізніця, або іде мімо тых сел.

Фотографія: Йосиф Бадида.

явом того было **напечатаня 30. червця/юнія 1989 рока першого чысла свого пресового орґану – «Бесіды».**

Ведучый Стоваришыня Лемків поздоровил редакцію з ювілейом і коротко розповіл про свої спомины. Напомнул, што «Бесіда» явила ся внет, такой два місяці, по основаню організації. Початкы не были легкы, але при ідеовым підході до справы, головный редактор писал, а другы помагали печатати, кольпортувати і передавати «Бесіду» по цілій Польщы. Примірники часопису были подаваны і до заграничных чытателїв.

Петро Трохановскій на початку поздоровил і слухачів першого лемківского радия ЛЕМ.фм. З події был реалізуваний прямый пренос, завдякы чому слухаючы могли быти «присутны» на креницкым ювілею.

• Почас святкованя 30 років лемківського часопису „Бесіда“ у Криниці в Польщі тридцять років діючій ёго шефредктор Петро Трохановський (справа) і председа Стоваришнія Лемків Андрій Копча, котре од самого зачатку дондесь видавать „Бесіду“.

Поздоровліня з ріжних стран

Кус поза шором програму, з офіційныма поздравлінями і желаняма на будуче зачали на середину креницкой конференційой салі МПГК виходити запрошены гості. На руки Петра Трохановского желаня од Лемків з України передала **Анна Кырпан**. Редакция отримала і два малюнки, еден презентує лемківській храм, а другий то авторске представліня фльориньского віче. Родачка з України спомнула і на партнерскы односины в обшыри консультацій тыкаючых выдаваня лемківського часопису на Україні. Свого часу Анна Кырпан старала ся печатати газету «Дротар», пару номерів якої явило ся серед діаспори на сході. Споминала в теплых словах, што головный редактор «Бесіды» все радо служыт помочом і консультаційом.

Дальше з поздравліньом до «сусіды Лемкыні» пришли редакторы локальной креницкой пресы. Желали дальшых добрых односин медже лемківском «Бесідом» і польскоязычным місцевом пресом.

Почестну грамоту од Стоваришнія Лемків за труд і долголїтнє редагуваня «Бесіды» **Петрови Трохановскому** вручыли ведучый організації – **А. Копча**, заступчыня – **др габ. Олена Дуць-Файфер**, скарбник – **Штефан Косовскій**, і секретар – **Севериян Косовскій**. Публика оплескувала редакцію і газету пару хвиль, передаючы пошану шефредакторови.

З поздравліньом од Світової Рады Русинів выступили ей члены, **Андрій Копча** та Мартін Караш, председа Русиньской оброды на Словації, які в імени ведучого СРР передали редакції «Бесіды» почестну грамоту, желаячы дальшых успіхів на благо цілого народа. «Бесіда» як джерело інформацій про жытя Лемків єст кольпортувана до других держав, де проживають Русины.

Лемківського приятеля, шефредактора «Бесіды», пришол поздравити і **Збігнев Волянін**, керівник одділіня сучасного народного та непрофесійного кумшту Округового Музею в Новым Санчы, філіюм якого єст Музей Никыфора в Креници. Передал на руки редакції грамоту, дякуючы заедно, што «Бесіда» за вшыткы roky од основаня Музею Никыфора писала про організуваны гын акції, інформувала про події з жытя **Епифанія Дровняка** і все была приятельом креницкогo музею.

Присутны на події были і інчы. Святкувати пришли м. ін. представничкы університецкых кругів, **др габ. Єва Міхна** і **др габ. Олена Дуць-Файфер** з Ягайлоньского Університету, та ведуча общества Колысочка, яка од серпня/августа 2019 рока буде директорком Музею Русиньской культуры в Пряшові, **ПгДр. Люба Кральова, ПгД.**

Завдякы интернетовому получыню поздравил «Бесіду» з ювілейом і др **Богдан Горбаль** з Ньюоркской Публичной Бібліотеки. Споминал він на першы номеры газету і першы свої тексты, котры вказунали ся в часописі.

Особливе розповіданя

Вельо зворушыня выкликали желаня од Ярослава Горощака, долголїтнього члена ансамблю Лемковина з Білянкы, пак члена Стоваришнія Лемків, приватні приятеля Петра Трохановского. Споминал, што Трохановскому все мрияла ся правдива, незалежна лемківска преса. Што, правда, была *Лемківска Сторінка* в українській газеті «Наше Слово», але все то не было тото, чого Лемкы ждали.

Петро Трохановскій пригадал сцены з молодости, коли до Чмеля на выгнанию пришол його маючыи парунадцет років камарат **Ярослав Горощак** з недале-

кого Качанова. Накрисляли товды мрії про лемківський часопис, ачий прібували в мриях уж товды го творити.

Формування лемківскости

В дальшій части програму з викладом на тему «Як *Бесіда* формувала лемківскіст? Стратегії буджыня лемківской достоменности хоснуваны в *Бесідовых дописах*» выступила абсольтентка лемківской філології, докторантка Ягайлоньского Університету, **Марта Ватраль**. Свою доповідь, хоц на лемківску тему, выголосила в польскым языку, о што попросил прелегентку шефредактор «Бесіды», хотячы штобы шырша нелемківскоязычна публика ліпше зрозуміла переказ.

Прелегентка односила ся до темы – до того, як часопис вплил на формування ся достоменности, як раз на своїм примірі. Вказала, што «Бесіда» то не лем лемківській друкуваний періодик в Польщы, але і джерело, з котрого молоды люде, ученикы, студенты вчыли ся або вчат ся основ лемківской ґраматикы ци культуры. Мало хто знає, што «Бесіда» находить ся в міністерияльным списку публикаций до вчыня лемківского языка.

Марта Ватраль в своїй доповіді спомнула про «нового бесідника» (з анґ. new speaker), т. є. особу, яка навчыла ся радити по лемківскы. Новыма бесідниками в середовиску часто сут особы, котры через асиміляцію не вынесли лемківского з хыжы, аж в пізнійшым часі го присвоіли. Так само понятя односит ся до люди інчых наций, котры просто вивчыли язык і знають ся в ним комунікувати з представниками даной ґруппы.

Концерт за концертом

Як перша в артистичній части запрезентувала ся піснярка **Юлія Дошна**. Запросила до спільного співаня **Петра Муранку**, з котрым выконала єдну пісню з його авторского репертуару. Співачка запрезентувала і дальшы його авторскы творы, котры присвятила шефредактору. Солистам акомпаніювал **Ігор Трохановскій**.

Пак презентувала ся **Сусанна**, інтерпретаторка Муранковых пісен. Прирыхтувала на тот ден його добрі знаны творы. Артистка в теплих словах розповіла і про самого Петра Трохановского, вказуючы на його доробок і таланты, без котрых не мож бы было бесідувати про сучасну Лемковину.

Перед публиком выступил і фольклорный ансамбль **Барвінок** з недалекой Камюнкы, што находить ся на русиньскым Спишы. Ґрупа, під ведіньом **Мартіна Караша**, співала русиньскы пісні зо свого регіону. Як пристало на русиньске свято, Барвінок, жалячы редакції і вшыткым присутным, выспівал ведно з публиком наше «Жывите людіє».

Мариюш Мончак, котрого рід з Береста, роджений в Зеленой Горі, професийні звязаний і з далеком Монтреальом, пришол прикрасити ювілей своїм ґушлярскым талантом. Музик, маючий высшу музич-

ну освіту, будучый доктором музикології, од своей перфекційной страны запрезентувал клясичну ґру на близкых лемківскому уху ґушлях.

Подякування заслуженым

Шефредактор ґазеты подякувал трьом особам, котры своей роботом причынили ся до розвитку «Бесіды» і Стоваришыня Лемків. Як перша почесну грамоту отримала **Аґафія Вархоляк-Бронішевска** за зрыхтуваня перед тридцетьома роками лога організації. То як раз она выграла оголошений товды конкурс, рисуочы на фоні припоминаючым лемківску чугу дві буквы – СЛ.

Грамота повандрувала і до рук **Павла Стафиняка**, од початку члена Стоваришыня Лемків, бывшого ведучого Стоваришыня «Руска Бурса» в Горлицях. Шефредактор дякувал му за труд, поміч при друкуваню першых номерів «Бесіды», коли організація не мала доступу до печатні, ани фінансовых середків.

Подякування отримал тіж **Петро Басалыґа**, выдатный фотографік, котрый долгы рокы своїма знимками прикрасат каждый номер «Бесіды». То його образы все можеме видіти на окладинках ґазеты. Петро Басалыґа вельо разів свою пасию вказувал і на выставах вчас подій організуваных СЛ.

Річницю мал і «Голос Ватры»

Хоц подія присвячена была в більшости річници «Бесіды», был на ній припоминаный і «Голос Ватры» – перший повоєнный лемківській часопис, выдаваний з нагоды Лемківской Ватры, котра была скликана на потреби артистичных варштатів ансамблю Лемковина з Білянкы. **Перше чысло ґазеты вышло 35 років тому, в 1984, а была она выдавана до 1989 рока.**

Фактично «Голос Ватры» зачал выходити од II Лемківской Ватры. Перший номер зредагували **Петро Трохановскій і Володислав Грабан**, а технічну редакцію зробил **Петро Клинковскій**. В дальшых роках до редакції доходили інчы особы. В 1987 р. Петро Трохановскій стал головным редактором часопису і был ним до кінця. Перший номер был надрукуваний в 1000 примірників, а як споминал сам організатор «Голосу Ватры», примірники розходили ся як теплы булочки.

Коли по VII Лемківській Ватрі в Бортным, на зламі 1989/90 рр., організація Лемківской Ватры была підступом перенята через проукраїнських діячы, головный редактор «Голосу Ватры», П. Трохановскій, рішыл выдавати нову ґазету при основаным Стоваришыню Лемків. Так ся зачала історія «Бесіды», котру треба менувати моральным і фактичным наступцьом «Голосу Ватры».

Знимка од долґолітнього фотографіка «Бесіды», Петра Басалыґы. (Публікуєме в ориґіналі – лемківскім варіанті русиньского языка.

Світовий конгрес Русинів далі поведе Др. Штефан Лявинець

5-го і 6-го юла 2019-го року в Любовнянських купелях на Словачії проходили штири пленарны засідання XV. Світового конгресу Русинів (СКР). Кресло председы СКР і на третій двойрочный мандат здобыв Др. Штефан Лявинець (на фотці) із Мадярьска (родак із Підкарпатя). В резолюції з конгресу ся находять і части, котры ся занимають будучім списованём населіня.

Делегаты окрема робочих частей конгресу были участны і на **Дню Русинів Словачії**, котрого термін ся тот рік переніс із 12-го юна (коли є тото свято на Словачії схвалене Світовым конгресом Русинів) на 5-го юла, жебы могли на нїм брати участь і гості конгресу споза границь. Культурный програм, на котрім выступали главно домашні, але і заграничны ансамблі і інтерпреты, одбыв ся на амфітеатрі Дубне в селі **Камюнка**. Участным на Дню Русинів Словачії був і підпредседа словацького парламенту **Бела Бугар**, котрый ся участным зо сцены коротко приговорив.

Одкрытя і діскусія

Першы день пленарных засідань був святочный і діскусный. Світовий конгрес Русинів своїм писмом поздоровила президентка Словацькой републіки **Зузана Чапутова** і премер влады Словацькой републіки **Петер Пеллегріні**, який і фінанчно підпорив проходжіня конгресу на Словачії ведно із председом Пряшівского самосправного краю **Міланом Маєрським**. Того на святочній части одкрытя заступала ведуча Одбору културы Пряшівского самосправного краю **Емілія Антолікова**. Конгрес пришли поздоровити і далшы взацны гості.

Почас святочного одкрытя были переданы і Премії Василя Турка-Гетеша за область розвитку русиньской културы, котры здобыли тот рік **Анна Кузмякова** і **Іван Поп**. Председа СКР передав і діпломы далшым русиньським особностям і організаціям.

По святочній части слідовало перше пленарне засідання, в рамках котрого прочітав свою справу о діяльності СКР і Світової рады Русинів за двойрочный меджіконгресовый період председ СРР **Штефан Лявинець**. Окрема іншого вказав вшыткы писма, котры были од нєго загнаны українській владі, але і меджінародным інституціям в ділі узнаня прав Русинів Українов і їх діскриманції з боку той державы. Свою справу прочітала і Ревізна рада СКР, котра інформовала о господаріню конгресу за остатні два roky. Пополідне, в рамках другого пленарного засідання проходила діскусія приголошених делегатів конгресу.

Засідання комісій і оцінёваня работы членських організацій

Суботній робочій програм зачінав доплідне засіданём конгресовых комісій, котрых є пять: про освіту і язык, про културу, про історію, про масмедіі і вы-

давницьке діяльство, про туризм і гранты. В тім самім часі засідав і IX. Світовий форум русиньской молодежи, котрый окрема іншого выбрав собі свого нового председу. Тым ся став **Петро Ярінчік**, председа організації молодежи Русины із Словачії.

Почас третєго пленарного засідання СКР в суботу доплідне наперед выслухали делегаты справы о діяльстві од председів окремых конгресовых комісій і о їх планах до будучности. **Олена Дуць-Файфер**, председкыня Комісії про освіту і язык СКР пропонувала, жебы конгрес організовав преглядку дїтських декламаторів із членських держав конгресу, што бы могло помочі тому, жебы діти спознали окремы варіанты русиньского языка. Ку темі роботы з дїтми бісїдовав і председа грантовой комісії **Владимір Противняк**, який вказав на то, же минулый рік ся успішно зреалізовав табор про дїтей із членських держав СКР на Словачії, но тот рік проект подля єго слов не був підпореный (комісія такый проект не дістала). Подля слов Противняка треба глядати путь, жебы тот табор міг робити ся регуларно шторік, жебы русиньскы діти не кончіли в українських таборах, што ся теперь подля єго слов діє.

Комісія про історію знова пришла із пропозиціями, жебы выдавати в рамках конгресу книжки і зборники, ведно із культурнов комісієв бы хотіли робити на книжці о народных кроях Русинів. Масмедіална комісія обернула позорность на то, же треба обновити і зробити функцнов вебсторінку СКР, де бы были нелема основны інформації о конгресі і Світової раді Русинів, але і вшыткы документи, резолюції, загнаны писма у веце языковых варіантах, жебы были доступны нелема членам конгресу, но і шырокій публіці, котра ся інтересує тьма ділами.

По комісіях оцінив перед делегатами двойрочну роботу новый председ Світового форуму русиньской молодежи **Петро Ярінчік**. За тым выступали членове Світової рады Русинів, котры оцінёвали роботу своїх організацій – тых, котры суть членами конгресу, а і тых, котры не суть, за остатній період. На концу третєго пленарного засідання делегаты на пропозицію делегацій за окремы державы одголосовали нове зложіня Світової рады Русинів, значіть выконного органу СКР в меджіконгресовім періоді.

Нове зложіня Світової рады є: **Мартін Караш** за Словачію, **Андрій Копча** за Польщу, **Микола Бобинець** за Україну, **Штефан Лявинець** за Мадярьско,

• Председницький стіл 15. засідання Світового конгресу Русинів у Любовнянських купелях на Словачії, за котрый засіли члени Світової ради Русинів на чолі із староновым председом той ради Штефаном Лявинець (першы зліва).

Ян Чопік за Чеську републику, **Дюра Папуга** за Сербію, **Міє Шайтош** за Хорватію, **Георгій Фірцак** за Румунію і **Джим Кепчар Камінський**, котрый за Северну Америку вычеряв у Світовій раді Джона Рігетті. В раді сидить і **Петро Ярінчік** за Світовий форум Русиньской молодежи а таксамо **Павел Роберт Магочій**, котрый є честным председом Світової ради Русинів.

Вольбы нового председы СРР

Четверте пленарне засідання в суботу пополідне отворив честный председа Світової ради Русинів **Павел Роберт Магочій**. Першым пунктом были вольбы нового председу Світової ради Русинів, котрый є єдночасно і председом СКР.

До вольб ся приголосили двома кандидатами, котры выступили перед вольбами і презентували свої цілі у функції председу делегатам. Кандидатами были **Штефан Лявинець**, дотеперішній председа, і **Микола Бобинець**. Кандидаты ся вже раз у выборах стрітили – перед двома роками в хорватськیم Осієку, но втогды був іщі третій кандидат **Джон Рігетті**. Покля Микола Бобинець збудовав свою кандидатуру на тім, же кебы був председом СКР, легше бы ся му бісїдовало з українськов владов о узнаню Русинів і можности записати собі русиньску народность в слїдуючім списованю населїня на Україні, **Штефан Лявинець** говорив о продовжованю зачатой ним роботи і о общіх темах, котры суть потребны про ціло-світовий русиньських рух.

Вольбы скончили єднозначно про дотеперішнього председу **Штефана Лявинеця**. Тот здобув 55 голосів од 80-ех голосуючих делегатів. **Микола Бобинець** уж другый раз програв. Свій голос му дало лем 24 делегатів. Єден голос був неплатный. Бобинцєви істо не помогло, же остатне узнесїня Світової ради

Русинів (засідала 18-го мая 2019), саботовав. Світова рада втогды вирішила протестувати писмом проти українського Закона о фунціонованю українського языка як державного языка, котрый є дискриміначный односно народностных меншын. Микола Бобинець пізніше писав, же рада ніч таке не прияла, же чужі обчане ся вмшують до діл України і дїштанцовав ся од документу. Тото, але і далшы попередні активіты, котры ішли проти діятельства конгресу, были Бобинцєви на конгресі припоминаны веце делегатами.

Послинили функцію честного председу і секретаря

Староновый председа **Штефан Лявинець** по вольбах потвердив у функції секретаря конгресу **Владимира Противняка**, котрый з ним сполупрацовав уж в попередніх періодах. Председа таксамо запропонував додатки до штатуту СКР, котры были делегатами схвалены.

Додатками ся мінить і посилює функція честного председу Світової ради Русинів і секретаря конгресу. Председа теперь вже прямо на основі додатку в штатуті веде части пленарных засідань конгресу, почас котрых ся голосує о зложіню новой Світової ради Русинів і о новім председови СРР. Честный председа тоту функцію повнив уж на остатніх двох конгресах, но не было то зазначене в штатуті як єго функція. Таксамо честный председа офіціально одтеперь репрезентує СКР на їднаннях, на котрых не може быти председа. Іде головно о їднання в Северній Америці. Таксамо буде одтеперь позываний на każde засідання Світової ради Русинів як стальной член.

Секретарь СКР може подля нового додатку підписувати як штатутарь документи намісто председу СКР, покля то выжадує час, наприклад подаваня грантових проєктів, но все аж по схваліню председом. Тото ріші-

ня є чисто практичним ділом, кедьже председа не є на Словакії, і не все ся допереду дасть доїднати підписованя документів.

Резолюція апелує на перепис і денаціоналізацію через церков

Завершалным пунктом остатнього пленарного засідання XV. Світового конгресу Русинів было прихтя резолюції і оголошіня організатора слідуючого конгресу. **XVI. Світовый конгрес Русинів ся одбуде в Польщі** (планує ся, же то буде в Криніці) і організатором буде Стоваришыня Лемків.

Зо схваленой резолюції, котрой текст буде опублікований, мож спомянути главно три важны пункты. Конгрес реагує на то, же в році 2020 на Україні, а у 2021-ім році в остатніх європейскых державах має проходити далше списованя населіня. Делегаты конгресу в документі мають надій, же формуларі будуть методічно приготовлены так, жебы ся Русины знова могли ясно приголосити ку своїй народности і свому материньскому языку без будьякых похыбностей в тых термінах і деформацій результатів. Апелують на Україну, жебы конечно узнала на державній уровни народность Русин і дала у формулярах ку списованю населіня **окрему колонку про народность Русин, як і окрему колонку про материнський язык русинь-**

ський. З тым, же тоты резултаты будуть пак правдидо публікованы, і Русины не будуть прирахованы до резултатів як субетнос українського народа. Одкликують ся при тім на меджінародны документи, котрых сїгнатарём є і Україна, і котры гарантують народностным меншынам і їх языкам охрану і розвиток. Делегаты при тім підкреслили, же так є то у вшыткых демократічных європейскых державах, і же Україна хоче быти меджі тьма державами, хоче ся стати членом Европской унії, што Русины вітають. Но якраз зато мусить Україна дотримовати європейскы демократічны штандарты, котры ся дотыкають людських і меншынових прав.

Што до списованя, СКР у резолюції апелує і на русиньскы організації, котры не суть членами конгресу, жебы ся споїли силы і тоты організації помогли з активітаты перед списованём населіня з тым цілём, жебы резултаты были про Русинів знова успіхом.

Далшым важным пунктом резолюції є выражіня знепокоїня над тым, же через церковны обряды проходить денаціоналізація Русинів, і то єдно в котрій церкві, і в котрій державі, бо діє ся то всягды. З резолюцієв будуть обознамлены влады держав і церковны інштитуції в державах, де жыють Русины, як і меджінародны інштитуції, котрых ся тотя тема дотыкать.

Мгр. Валерій ПАДЯК, к. н., Бк. Каріна МУЛЯР, Пряшівска універзіта в Пряшові (Словакія), Центр языків і култур народностных меншын, Інштїтут русиньского языка і културы

РОЗВИВАНЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖЫТЯ КАРПАТСЬКЫХ РУСИНІВ У США У ДРУГІВ ПОЛОВЦІ ХІХ – ПЕРВІЙ ПОЛОВЦІ ХХ СТОЛІТЯ

(АНАЛІЗ ЖУРНАЛНОЇ ПРОДУКЦІЇ)

Abstract

The literary life of Carpathian Rusyns in the United States in the second half of the nineteenth and the first half of the twentieth century has until now not received much scholarly attention. This study deals with a very interesting phenomenon. A numerically small immigrant community of Carpatho-Rusyns not only settled in America, they were able to create a wide range of important cultural institutions in a new place. At the same time, their literary life was marked by the emergence of new creative forces. Fraternal organizations founded by Carpatho-Rusyn immigrants, that is mutual benefit workers societies, financially supported the functioning of printing houses and editorial offices of several periodicals. The publications were in most cases sympathetic to publishing works of fiction. Among the most active writers in the United States that should be noted were: Emilij Kubek, Valentine Gorzo, Orest Koman, Peter Maczkov, George (Jurion) Teghze, Sigmund Brinsky and Joseph Hanulya, among others.

Як знаєме, карпаторусиньска масова еміграція за океан вяже ся до подій заказаня владов США у 1877 році так называной «Molly Maguires», то значить ірського тайного общества у США. Заказаня исперло ірську імміграцію заробників. Выдтак переселники из Карпатського регіона дістали можность прийти на робочі міста Ірїв, десятки тисяч котрых американська влада вышмарїла из роботы, авадь депортовала из державы, авадь, до кінця, майрадікальні члены тайного общества

были забиті почас повстаня, котре американська влада гет сурово придусила. Подля статістики, межи 1880-ми і 1914 роком близько 225 тїс. карпаторусинів-заробників выйшло до США.

Не аж так велика русиньска емігрантська громада не лем же ся прижыла в Америці, айбо доста скоро (на зачатку 1890-х років) заклала про себе спомогові братства, а дале – културні і просвітні інштитуції, як то народні школы, церковні громады, тіпографії і редак-

ції новинок и часописів, аматерські театри и научні дружба.

Ищи єден емігрантський феномен – у США ся зародило оригінальне и своєрідне літературне жытя карпаторусинів. У літературу прийшли нові поставы, за котрых скоро нич не знали (и тепер не знавуть!) у Старому краю, бо вни провказали себе писателями лем туй, на еміграції. Публіцисты, поеты, писателі, драматыкы у своїх творах пописали історію карпаторусинської емігрантської громады, жытя Русинів-заробників, їх тужбы и проблемы.

Літературно-просвітне жытя карпатських Русинів у США перейшло дві основні етапы. Суть то:

Перва етапа. На ранішній стадії (1890-ті рр. – 1910-ті рр.), коли властных писательських сил было мало, літературно-просвітне жытя ся компенсовало активным популяризованим літературных творів из Старого края. Туй мож бы было назвати многих писателів, чий творы доста часто тіражовала русинська періодика в США. У первім шорі суть то А. Духнович, А. Павлович, А. Кралицький, Ю. Ставровський-Попрадов, Є. Фенцик, И. Сілвай, А. Митрак, И. Кизак, але также (у далші десятилітія) новша генерація – Антоній Бобулський, Михайло Попович, Андрей Карабелеш, Марія Подгорянка, Иван Вавринчик, Михайло Козик, Николай Горняк и другі.

Друга етапа. За даякий час, коли у США дозріли свої властні писательські сили (од зачатку 1920-х років), їх творчость стала основов літературно-просвітній роботы культурных обществ. (Межи тым, треба підчеркнути, же американські русинські редакторы нукус не забывали популяризувати літературне наслідство Старого края). У карпаторусинській літературі США за себе дали знати такі писателі як о. Нестор Воленський, о. Віктор Мірошшай, Николай Пачута (ум. 1954), о. Сігмунд Бринський (1881–1932), о. Валентин Горзо (1869–1943), о. Емілій Кубек (1857–1940), о. Николай Петрик, Михайло Ганчин, о. Джордж (Юріон) Терзе (1883–1962), о. Стефан Варзалій (1890–1957), Петро Мацков (1880–1965), о. Орест Коман (1894–1988), Георгій Гулянич, о. Йосиф Гануля (1873–1962) и др. Тото літературне двиганя, што ся зародило на чужому про Русинів континенті, через свою оддаленость, а тыж через ідеологічні розхоженя русинських політичных еліт в Америці и у Старім краю, а, главно, через глобалні геополітичні трансформації по році 1945 и політику Студеной войны до днесь обстає докус неизвѣстным феноменом карпаторусинської культуры, а многі прозвища літераторів мало што говорять сочасному почитателю карпаторусинської літературы. Выдтак, літературне жытя кар-

паторусинів у США доднесь ништо у деталях не перестудівав. Бібліографії поетів, писателів и драматыків невшорені. Єдинов выимков из правила обстає бібліографія (у двох томах) матеріалів новинкы «Американській русській вѣстникъ» (1892–1952), котра дає нам представу за умелецьку літературу на сторонках того виданя хоць лем за roky 1894–1914¹ и 1915–1929².

На днесь є лем пару публікацій за карпаторусинську літературу у США. Даякі інформації за культурне и літературне жытя емігрантської громады в США и Канаді мож начеряти из енциклопедії під редакцієв П. Р. Магочія, котра выйшла по англійськы (два виданя, 2002; 2005) у Канаді и в українськым языку в Ужгороді у році 2010. Гесла до енциклопедії за американську діаспору писали П. Р. Магочій, Елейн Русинко, Богдан Горбаль и др. Майважным про нас туй є розділ «Література: Сполучені Штати Америки» авторства П. Р. Магочія³.

Сесю тему наробляє тыж карпатоамериканська изгядователька Елейн Русинко. За літературне жытя карпаторусинів у США пригадує її публікація «Карпаторусинська література». Сесю статью уміщує многотомна американська енциклопедія, котра представляє ушыткі літературы мултінаціональной Сіверной Америки⁴.

Пряшівський изгядователь Франтішек Данцак тыж доста ся постарав за перевиданя и факсимільне виданя творів єдного из майплодных репрезентантів карпаторусинської літературы у США – писателя Е. Кубека. Дякувучи єму сочасный читатель має можность прочитати песу «Olga»⁵, даякі оповіданя и стихи писателя⁶, а тыж єго «Autobiografiju»⁷.

До посліднього часу не было розсяглых публікацій, котрі бы шыроко и у деталях розкрывали тему карпаторусинської и лемківської літературы, розвиваня в еміграції літературного жытя. На даный час плодно робить у сів сфері изгядователь Валерій Падяк, котрый опубліковав дакілко сяких изгядовань. Наприклад, у 2016 році у Торонто В. Падяк выдає монографію (вийшла в українськым языку) «Нарис карпаторусинської літературы», де розділ під назвов «Карпаторусинська література США»⁸ є написаний на архівных даных, котрі автор однашов почас научных експедицій до США и Канады. Туй ся подавуть вшелиякі інформації за писателів в еміграції – курті біографії и, главно, аналізувуть ся їх творы. У 2018 році В. Падяк выдав у Пряшові високошкольський учебник «Історія карпаторусинського національного театра и драматургії», де тыж є розляглый розділ за театралне жытя Русинів на еміграції из назвов «Історія театралного жытя карпаторусинів США (конець XIX – середина XX столітя)»⁹.

1 EVANS J. *Guide to the Amerrikansky Russky Viestnik. Volume I: 1894-1914*. Fairview, New Jersey: Carpatho-Rusyn research center, 1979, 508 s.

2 KARLOWICH R. A. (ed.). *Guide to the Amerikkansky Russky Viestnik. Volume II: 1915-1929*. New-York: Columbia University Press, 2000, 468 s.

3 МАГОЧІЙ П. Р. Література: Сполучені Штати Америки. In: *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів*. Заг. редакція: П. Р. Магочій. Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2010, с. 425-426.

4 RUSINKO E. Carpatho-Rusin literature. In: *The Greenwood Encyclopedia of Multiethnic American Literature*. Volume I: A – C. Edited by Emmanuel S. Nelson. Westport, Connecticut–London: Greenwood Press, 2005, p. 392-396. *Позирай также* переклад той статі по словацькы: RUSINKO, E. *Karpatskorusínska literatura v USA*. In: *Studium Carpato-Ruthenorum 2011: Штудії з карпаторусиністики*, Пряшів, 2011, с. 98-103.

5 KUBEK E. *Olga: Narodna teatralna p'esa s pisňami iz amerikanskoj žizni v dvuch aktach*. Editor F. Dancak. Prešov, [2007], 52 s.

6 KUBEK E. *Výber z diela – Выбер з творбы 2*. Editor F. Dancak. Prešov: Petra, [2010], 60 s.; KUBEK E. *Narodny povísti i stichi*, I. Tom (Volume). Editor F. Dancak. Prešov, [2017?], 240 s.

7 KUBEK E. *Autobiografia*. Editor F. Dancak. Prešov: Petra, 2007, 26 s.

8 ПАДЯК В. *Нарис карпаторусинської літературы*. Торонто: Кафедра українознавчих студій Торонтонського університету, 2016, *главно позирай* с. 142-170.

9 ПАДЯК В. *Історія карпаторусинського національного театра и драматургії: Высокошкольський учебник*. Пряшів: Видавельство Пряшів-

Кедь говорити за форму публікації творчости карпаторусинських літераторів США, треба зазначити, же книжного формату публікацій было доста мало, скоро лем приблизно два туцета. У первм ряді туй мож назвати виданя у чотырех томах Е. Кубека «Narodny povisti i stichi»¹⁰, поетичні зборнички о. Сігмунда Бринського «Stichi»¹¹ и П. Мацкова «Vinec nabožnych stichov»¹², песьи о. Стефана Варзалия «Selska svad'ba»¹³ и о. Валентина Горзо «Fedorišiny»¹⁴, прозу од о. Джорджа (Юріона) Терзе¹⁵ и потовмачену по русинськы комедию французского драматика Анатоля Франса «Oženilsja s ňimoju» од Юлія Добры (J. Dobra)¹⁶.

Выдтак, скоро ушыткі творы карпаторусинської американської літературы были напечатані акурат у періодичных виданях – новинках и місяцёсловах-рочниках. Як правило, сесі періодичні виданя удержували братські організації як то «Соединеніе...», «Собрание...», «Свобода» и др.

Первов таков великов (подля числа членів) стала організація, што ї заложили 14 фебруара 1892 року на выході Пенсільванії (м. Вілкс-Барре). За даякий час організація перенесла свій главный офіс до вароша Гомстед близько Піттсбурга. Сесе братство мало назву: «Соединеніе грекокатолических русских братствъ» (Greek Catholic Union of Rusyn Brotherhoods in the U.S.A.). Перед тым, як выпукла Перва світова война, мав сесь грекокатолицький сполок (курто: «Соединеніе») приблизно 54 000 членів, зареєстрованых в 758 одділах про дороснутых и 354 одділах про моложаву¹⁷. Окром матеріального спомагання, братство зачало думати (на вымогу ёго членів) за культурну и просвітню роботу.

Важным напрямом работы братства стало видавательське діло. Шістдесят років «Соединеніе» выдавало новинку «Американській русській вѣстникъ» (1892–1952). Довгі roky кажде число газеты выходило у двох графічных верзіях – так кирилицёв («русське» виданя), як словацьков латиницёв («Slavish edition»). У 20-х рр., котрі были про братство май успішні, сесе новинка выходила трич на тыждень. Редакторами были Павло Жаткович (1892–1914), Михайло Ганчин (1914–1920), Джордж (Юріон) Терзе (1920–1929), Стефан Варзалий (1929–1937), Михайло Роман (1937–1952).

Новинка боронила русинські інтереси, писала за проблемы невызнания католицьков церквов у США грекокатолицьких женатых священників и на підпору дальших традицій выходного обряда, але тыж давала доста текстів из карпаторусинської літературы. По Первм світовім войні «Американській русській вѣстникъ» підпорив прикапчання Русинів до Чехословакії, айбо потому, як чеський уряд не додержав своїх обіцянь односно автономії Підкарпатя, писав за чесько-русинські політичні односины доста критично. Проводники новинки

выступали также против прикапчання Підкарпатської Руси у 1945 р. до Радянського Союзу. У 1952 р. намісто русинськоязычного виданя «Американській русській вѣстникъ» зачала выходити англоязычна новинка «Greek Catholic Union Messenger» (1952–1992).

Окром того редакція новинки скоро сто років удержувала каждорочный календарь-місяцёслов (1895–1992), котрый выходив під многыма назвами як то: «Американській русській мѣсяцословъ. Kalendar Sojedinenija», «Американській русській мѣсяцословъ Соединенія. Amerikánsko-russko-slovenský kalendár Sojedinenija», «Американській русській мѣсяцословъ. Amerikánsko-russko-slovenský kalendár», «Kalendar Sojedinenija», «Kalendar' Greko Kaft. Sojedinenija», «Yearbook of the Greek Catholic Union of the USA». Послідній сякий календарь (Yearbook) братство «Соединеніе» (фактично, Greek Catholic Union of the USA) выпустило на рік 1992.

Про моложаву («Сокольский отділ») «Соединеніе» удержувало дві новинки: «Sokol Sojedinenija» (1914–1936, редактор Петро Мацков) и «Свѣтъ дѣтей – Children's World» (1917–1973, редактор Петро Мацков). «Соединеніе» тыж выдавало каждорочный календарь «Мѣсяцословъ Амер-русского Сокола Соединенія. Kalendar Amer-russkoho Sokola Sojedinenija» (1919–1936, редактор Петро Мацков).

Другу важну братську організацію карпаторусины в Америці заклали у році 1903; было то «Собрание Греко-Кафтолическихъ Церковныхъ Братствъ» (курто: «Собрание») из центром у Мак-Кізпорт, близько Піттсбурга у штаті Pennsylvania. Окром того, же своїм членам давали можливість фінансової підпоры, се братство выдавало русинські новинки и каждорочні календарі.

«Собрание» удержувало свою каждотыжднёву новинку «Русинъ – Rusin – The Ruthenian» (1910–1917, редактор Йосиф Гануля) и каждотыжднёву новинку «Просвѣта. Prosvita. The Enlightenment» (1917–2000, редакторы В. Горзо, О. Папп, Стівен Лоя и далші). Также общество выпускало каждорочный календарь. Сись рочник выходив у рр. 1918–1937 під назвов «Kalendar' Prosvity», а дале – «Kalendar' Sobranija».

Свою печатну продукцію мали май менші братські організації, як то «Organizacija Greko Kaftholičeskich Karpato-Russkich Spomohajusčich Bratstv Svobody» (курто – «Свобода»), што была закладена у р. 1918 из центром у м. Перт-Амбой (штат New Jersey). «Свобода» три десятиліття удержувала новинку «Восток – The East» (1919–1950), а тыж каждорочный календарь, што выходив из 1925 до 1941 рока під назвов «Kalendar' Organizacii «Svobody»» («Kalendar' Organizacii Svobody»).

Помежи иншакі виданя про карпатських Русинів у Америці мож пригадати новинку «Свѣтъ» (1897–1924) як орган організації «Русское Православно-Кафтоличе-

ського універзітета, 2018, главно *позирай* с. 219–263.

10 KUBEK E. *Narodny povisti i stichi*. T. 1–4. Scranton, Pa: Obrana, 1922–1923.

11 о. BRINSKY S. *Stichi*. Homestead, Pa: Vydavatelstvo Sojedinenija Gr. Kaftholičeskich Russkich Bratstv, 1922, 168 p.

12 MACZKOV P. J. *Vinec nabožnych stichov: A Book of Religious Poetry*. Munhall, Pa, 1958, 140 p.

13 о. VARZALY S. *Selska svad'ba: Veselohra iz žizni podkarpato-russkaho naroda*. V trech aktach. Homestead, Pa: Tipografia Amerikanskoho Russkoho Viestnika, [1930?], 28 p.

14 о. GORZO V. *Fedorišiny: Drama vo trech aktach: Iz žita Amerikanskich Rusinov*. McKeesport, Pa: Knihopečatňa Sobranija Greko Katholičeskich Cerkovnych Bratstv, 1925, 32 p.

15 THEGZA J. *Zahraj miñi cigane staryj*. Homstead Pa.: Knihopečatňa Sojedinenija, 1922, 88 s.

16 *Oženilsja s ňimoju: Žart v 2-ch aktach*. Perevel: J. Dobra. Homstead, Pa: Tipografija Amerikanskoho Russkoho Viestnika, [6. p.], 20 s.

17 G. C. U. Membership Statistics, 1914. In: EVANS James M. *Guide to the Amerikansky Russky Viestnik*, I. zv., Fairview, N. J. 1979, s. 425–426.

ское Общество Взаимопомощи», новинку «Правда – The Truth» (1902 –) як орган організації «Общество русских братствъ»; новинку «День – Дей» (1922–1926, редактор Михайл Ганчин) як орган Карпаторуської культурної ліги – Carpatho-Russian Cultural League, журнал «Вождь – Leader» (1929–1930) як орган Общества русинської еліти – The Rusin Elite Society и др.

Свою продукцію редактори од кінця XIX століття тіражували по русинськи так латиницєв, як кирилицєв, часть матеріалів – у язичію, але у другів половці XX століття поступно перейшли на англійський язык. Туй яло бы зауважити: докы періодика выходила у хоть-якім варіанті русинського языка ци у язичію, тоты новинки были отворені про русинську літературу. Асиміляція привела ид тому, же редакторы уж не потребовали тексты у русинськім языку, а выдтак літературна творчость у США поступно пригасла.

Обы изглядовати тему карпаторусинської американської літературы на сторонках карпаторусинської емігрантської періодики, авторы атсєй статі зачали искладати бібліографію карпаторусинських журналів и рочників, што выходили у США. На жаль, днесь в архівах не суть повні комплекты даных выдань. Ниже даеме лем курту інформацію, што ся уж подарило изробити – розписати публікації на літературну тему (стихы, проза, драматургія, літературознательство):

1) **Kalendar Sojedenenija** (выходив: *од*: на рік 1896 – *до*: на рік 1992). Нами уж суть розписані літературні творы у рочниках **на рік...** 1899, 1917, 1920–1921, 1923–1926, 1929–1935, 1937–1940, 1942, 1946–1950, 1952–1955, 1957–1958, 1962, 1964, 1967, 1974–1975, 1977–1978, 1981–1992.

2) **Kalendar' Amerikanskaho Russkaho Sokola Sojedenenija** (выходив: на рік 1919 – на рік 1936). Нами розписані літературні творы у рочниках **на рік...** 1920, 1922–1926, 1928–1934, 1936.

3) **Kalendar' Sobranija** (выходив: на рік 1920 – на рік 1938). Нами уж суть розписані літературні творы у рочниках **на рік...** 1921–1923, 1925–1932, 1935–1938.

4) **«Kalendar' Organizacii Svobody»** (выходив: на рік 1927 – на рік 1941?). Розписані літературні творы у рочниках **на рік...** 1935–1938.

5) // **Kalendar' «Dña»** (рочник новинки «День – Дей»; выходив: на рік 1925, на рік 1926?). Нами уж суть розписані літературні творы у рочнику **на рік...** 1925.

Май продуктивні про карпаторусинську літературу в Америці были 1920–1930-ті роки XX століття. Умелецькі творы на сторінах аналізованої журнальної продукції суть представлені дакілко именами, у первім ряді се:

– **Петро Мацков** (1880–1965), родак из с. Лівов на Пряшівській Русі, емігровав у 1898 році;

– о. **Нестор Воленський**, родом десь из Галичины, зять Нестора Сілвая (сина Ивана Сілвая), служыв на Підкарпатській Русі, емігровав у 1897 році;

– о. **Віктор Мірошшай**, родом из Пряшівської Русі, емігровав у 1902 році;

– о. **Еміль Кубек** (1857–1940), родак с. Штефурова на Пряшівській Русі, емігровав у 1904 році;

– о. **Валентин Горзо** (1869–1943), родак с. Білки на Підкарпатю. Служыв у с. Шамудовце на Пряшівській Русі. Емігровав у 1905 році;

– о. **Сігмунд Бринський** (1881–1932), родак с. Матяшка на Пряшівській Русі, емігровав у 1913 році;

– о. **Джордж (Юріон) Терзе** (1883–1962), родак с. село Березно (*мадяр.* – Berezna; *днесь* – Березово) на Підкарпатській Русі, емігровав у 1912 році;

– о. **Стефан Варзалий** (1890–1957), родак с. Фулянка на Пряшівській Русі, скончив Пряшівську греко-католицьку семінарію (1915). Емігровав у 1920 році.

– о. **Орест Коман** (1894–1988), родак с. Біловежа на Пряшівській Русі, емігровав у 1921 році.

Майшироко за творчость высше означеных писателів и їх творы, напечатані у діаспорных журналах США, плануеме інформовати любителів карпаторусинської літературы у наших далшых научных публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

VARZALY, S. (2030?) *Selska svad'ba: Veseloihra iz žizni podkarpato-russkaho naroda. V trech aktach.* Homestead, Pa: Tipografia Amerikanskoho Russkoho Viestnika, [1930?], 28 p.

GORZO, V. (1925) *Fedorišiny: Drama vo trech aktach: Iz žit'a Amerikanskich Rusinov.* McKeesport, Pa: Knihopечат'na Sobranija Greko Katholičeskich Cerkovnych Bratstv, 1925, 32 p.

G. C. U.: Membership Statistics, 1914. In: EVANS, James M. *Guide to the Amerikansky Russky Viestnik.* Volume I: 1894–1914, Fairview, N. J. 1979, s. 425–426.

EVANS, J. (1979) *Guide to the Amerikansky Russky Viestnik.* Volume I: 1894–1914. Fairview, N. J. 1979, 508 s.

KARLOWICH, R. A. (2000) *Guide to the Amerikansky Russky Viestnik. Volume II: 1915–1929.* New-York: Columbia University Press, 468 s.

KUBEK, E. (2007) *Autobiografija.* Editor F. Dancak. Prešov: Petra, 2007, 26 s.

KUBEK, E. (2010?) *Výber z diela – Выбер з творбы 2.* Editor F. Dancak. Prešov: Petra, [2010], 60 s.

KUBEK, E. A. (1922–1923) *Narodny povísti i stichi.* T. 1–4. Scranton, Pa: Obrana, 1922–1923.

KUBEK, E. (2017?) *Narodny povísti i stichi.* I. Tom (Volume). Editor F. Dancak. Prešov: Petra, [2017?], 240 s.

KUBEK, E. (2017) *Olga: Narodna teatralna p'esa s pišnami iz amerikanskoj žizni v dvuch aktach.* Editor F. Dancak. Prešov, [2007], 52 s.

МАГОЧІЙ, П. Р. (2010) Література: Сполучені Штати Америки. In: *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів.* Заг. редакція: П. Р. Магочій. Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2010, с. 425–426.

MACZKOV, Peter J. (1958) *Vinec nabožnych stichov: A Book of Religious Poetry.* Munhall, Pa, 1958, 140 p.

ПАДЯК, В. (2016) *Нарис історії карпаторусинської літературы = A History of Carpatho-Rusyn Literature.* Торонто: Каф. українознав. студій Торонт. ун-ту, 242 с.

ПАДЯК, В. (2018) *Історія карпаторусинського національного театра и драматургії: Высокошкольський учебник.* Пряшів: Видавельство Пряшівського універзітета, 2018, 344 с.

RUSINKO, E. (2005) Carpatho-Rusin literature. In: *The Greenwood Encyclopedia of Multiethnic American Literature.* Volume I: A – C/ Edited by Emmanuel S. Nelson, Westport, Connecticut–London: Greenwood Press, 2005, P. 392–396.

RUSINKO, E. (2011) Karpatskorusínska literatura v USA. In: *Studium Carpato-Ruthenorum 2011: Шмудії з карпаторусиністікы,* Пряшів, 2011, с. 98–103.

THEGZA, J. (1922) *Zahraj miňi cigane staryj.* Homsted Pa.: Knihopечат'na Sojedenenija, 1922, 88 s.

Oženiljsja s ňimoju: Žart v 2-ch aktach. Perevel: J. Dobra. Homstead, Pa: Tipografija Amerikanskoho Russkoho Viestnika, [б. p.], 20 s.

(Публікуеме в оригіналі – підкарпатській варіанті русинського языка.)

90 років од заложіння першої філії будучого Лемко-Союзу в США і Канаді

Лемко-Союз в США і Канаді (Lemko Association of the USA and Canada) – найвекша сполоченсько-культурна організація імігрантів Лемків і їх потомків у Северній Америці. Перша філія той організації была створена у 1929 році у м. Вінніпег (канадська провінція Манітоба), а перший конгрес союзу ся одбыв у 1931 р. у м. Клівленд, штат Огає (США).

У 1935 р. канадські філії скликали властний конгрес і выбрали центральный комітет общества, знамого як Лемко-Союз Канады. В часі найвекшого розвитку і впливу (1945) організація мала 5 тисяч членів у 100 філіях (88 – у США і 12 – в Канаді). Першым председом був **Теодор Кохан** (1929 – 1931); меджі іншима діятелями, што стояли на челі організації, были: **Михал Баволяк** (1931 – 1933), **Іван (Джон) Головач** (1939 – 1944), **Іван (Джон) Адамяк** (1944 – 1948, 1959 – 1961, 1971 – 1981, 1983 – 1989), **Вільям Варголяк** (1948 – 1956 і **Александр Геренчак** (1989 – ?).

Од 1939 до 1999 р. главный центр був у м. Ёнкерс, передмісті Нью-Йорку, де організація брала до пронайму канцеларії од Карпаторусиньского америцького центра. Лемко-Союз в США і Канаді тьж котролював діятельство народного дому „Лемко-голл“ у Клівленді, штат Огає, а тьж вів клубы в містах Ансонія і Бріджпорт, штат Коннетікат. Офіціальныма органами были новинкы, котры ся выдавали в лемко-русиньскім бісіднім языку і часточно в англійськым языку: „Лемко“ (1929 – 1939) і „Карпатська Русь = Carpatho-Rus“ (1939 – ?). Організація выдавала в основнім по англійськы дакілько часописів і новинок про молодеж (місячники), котры ествовали не довго („Lemko-Journal“, 1933; „Lemko-Youth“, 1936 – 1939; „Lemko Youth Journal“, 1960 – 1964; „Carpatho-Russian American“, 1968 – 1969; „Karpaty“, 1978 – 1979), а тьж каждорочны календарі (1926 – 1971, 1984, 1987 – 1991), серію із 27 короткыма песами (Лемківска театрална бібліотека), дакілько публіцистичных работ і популярно-історичных нарисів.

По 1934 р. під впливом **Дмитра Вислоцького** і **Симона Пижа** Лемко-Союз в США і Канаді надобыв прокомуністичну орьєнтацію. Він підпоровав план пересеління Лемків із карпатської отчизны і Северной Америки до СССР як способ вирішіння їх народностных і соціально-економічных проблемів, прияв антифашистичну платформу і поміг створіню карпаторусиньской секції у Меджінароднім робітничім обществі. Почас 2. світової войны організація Лемко-Союз в США і Канаді

была найважнішов організацієв лівой орьєнтації меджі імігрантами-славянами в США і назберала значну фінанчну поміч про Советський союз. Тоты фінанчны дары у великій мірі были заслугов карпаторусиньского радіопрограму (1943 – 1947) під веджінєм **Микола Цисляка**, што вів радіовысыланя про Нью-Йорк і штат Нью-Джерзі. На концю 2. світової войны організація підпоровала пересеління Лемків до СССР і заложила у 1946 р. Лемківський союз поміч.

На концю 1960-х років редакторы новинок „Карпатська Русь“ **Штефан Кичура** і **Теодор Докля** зачали критізувати комуністичну орьєнтацію Лемко-Союзу в США і Канаді, таксамо влады комуністичного Польска і Словакії за політику народностной асіміляції Лемків, українізацію Русинів Пряшівской области і советське вторгнутя до Чехословакії. У 1970-ты рр. ся організація збавила тьх ревізіоністів і вернула ся до підпоры комунізму, што тырвало аж до паду посліднього соціалістичного штату в Европі у 1989 році. В тім часі число членів Лемко-Союзу в США і Канаді ся зменшыло на коло 400 особ.

В послідніх роках організація ся снажила підпоровати ествованя під веджінєм **Александра Геренчака**. Одностно народностной орьєнтації, то она ся в Лемко-Союзі у США і Канаді николи не одлишовала ясноств: одшмаруючі українську позицію. Час од часу підпоровали погляд на Лемків як часть окремого карпаторусиньского народа, але найчастіше їх поважовали за конарик єдиного „русько-російского“ строму – народа, што споёвав у собі вшыткых выходных Славян.

Література: *Памятна книжка 10-ліття Лемко-Союзу в США і Канаді* (Юнкерс, Н. Г., 1939); *50th Anniversary Almanac of Lemko Association of USA and Canada* Yonkers, N. Y., 1979).

Здрой: „*Енциклопедія історії та культури карпатських русинів*“ *зоставителів П. Р. Марочія і І. Пона*, (Ужгород: „*Видавництво В. Падяка*“, 2010, с. 408-409), *переклад: А. З.*

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать **Академія русиньской культуры в СР** (6х гоцьне, náklad 1100 ks, IČO: 17079748). Предлатне 12 евр. Адреса редакції: **Академія русиньской культуры в СР, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR**. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: **Мгр. Александр Зозуляк**, языковый редактор: **ПгДр. Кветослава Копорова**, ПгД., редактор: **Мгр. Михал Павліч**, ПгД. Регістрачны числа: ISSN 1339-5483, EV 328/08, MÍČ 49 589. Адреса на интернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk. Выдане 30. августа 2019 р.

**KULT
MINOR**

FOND NA PODPORU KULTURNÝCH MĚNŠIN

Realizované z finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

• Карін Муляр (третья зліва) є першов успішнов штудентков із України у зложіню штатных экзаменів із русиньского языка і культури в ІРЯК ПУ у Пряшові на Словакії. Екзаміновали ю: (зліва) В. Падяк, А. Плішкова, К. Копорова і Ю. Дудашова з Інституту русиньского языка і культури. Фото: М. Павліч

• Члены фолклорного колектіву Тихопоточан із Тихого Потока при чепчіню молодой. Уажка 15. юна 2019 была про участньків Studia Carpato-Ruthenorum 2019. Фото: М. Мравец

Інститут русиньського языка і культури Пряшівської університету в Пряшові

СТУДІУМ САВРАТГО-РУТНЕНОРУМ 2019

10. рочник Меджінародной літнёй школы русиньського языка і культуры

ПРЯШІВ • 9. 6. – 1. 7. 2019

Professor Dr.
Paul Robert MAGOCSI

Doc. PhD.
Anna PULSKOVA, PhD.

Mgr. Valerij RADAK, CSc.

Assoc. Prof.
Dr. Patricia KRAFCIK

Mgr. Marek GAJ

PhD.
Kvetoslava KOPROVA, PhD,
Volodymyr FENYCH, CSc.

Doc.
Tihoc Fanišček KRAJNAK

Tihoc Fanišček KRAJNAK

WILL GEIGER

Natalie ASIKAINEN

Mark WANSA

Bethany SROMOSKI

Adam SROMOSKI

Mary Ann O'BRIEN

Sharon JAKOV

Anna KORCHAK

Marie MARGITAN

Katarina KUMTA

Moulay Zaidan LAHJOUI

Veronika NEMCOVA

Valeria BALAZH

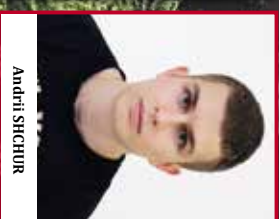
Vladyslav HULATKAN

Anastasia KOSOVETS

Euba KRÁLOVÁ

Andrii SHCHUR

Yurii VARHA

Tetiana DEMCHUK

Klaudia-Shtefania FERKOV

Julia KOCUREKOVA

